

K 36-047
2

ჩუბა ხუბუა

თარგმანი

K 36-047
2

UNIVERSITY OF
MICHIGAN LIBRARY

Ху Ис стуй/с

ՅԵՐԱՅԱՆ
ՆՈՒՆԱԳՐԱԴԱՐԱՆ

ქაღალდი და ხე

ქაღალდი და ხე

კ 36.077
2

«ნაკადული»
• თ ბ ი ლ ი ს ი •
1968

სკკვ-2000
 ლიბრარული

ჯუმა ბესარიონის ძე ასუბა დაიბადა 1937 წელს. დაამთავრა მ. გორკის სახელობის ლიტერატურული ინსტიტუტი. მისი ლექსები და მოთხრობები ხშირად ქვეყნდება აფხაზეთის პერიოდულ პრესაში. 1962 წელს გამოიცა მისი წიგნი „გულწითელას სტუმრები“, 1964 წელს — „თავსხმა“, 1967 წელს — „ომი უკვე დამთავრებული იყო“. სოხუმის აფხაზურმა დრამატულმა თეატრმა დადგა მისი პიესა — „მონაწილეობა“.

ჯ. ასუბას ნაწარმოებები იბეჭდება საკავშირო ჟურნალებში: „მოლოდია გვარდია“, „ზვეზდა“, „რაბოტნიკა“ და სხვ.

თოულანი

ის დატყვევებული მოიყვანეს ტყიდან და იმავე დღეს სახელად თოულანი შეარქვეს. სახელი ჯაჭვივით ამძიმებდა, იმ ჯაჭვივით, კისერზე რომ ება. შეიძლება თოულანი არც ისე ცუდად ჟღერს, მაგრამ, რაც არ უნდა იყოს, ძაღლის სახელია. ეძახდნენ: თოულან, და უსიამოვნოდ ცახცახებდა — ეგონა ძაღლის შვილს მეძახიანო.

ვერ იტანდა მხეცის გული ადამიანის შემოხედვას: დაცინვით უყურებდნენ ადამიანები. ხედავდა, როგორ ქირქილებდნენ, როდესაც რკინის გალიით მოაბრძანეს. ახლაც, გააფთრებული ჯაჭვს ღრღნის, თავისუფლებას ესწრაფვის, ადამიანები კი იცინიან. რა ქნას?! გაწყვიტოს ჯაჭვი? — ძალა არ ჰყოფნის.

ბევრი იფიქრა. ორი გზა ჩანდა: ან შიმშილით მომკვდარიყო, ან ბედს დამორჩილებოდა.

გადაწყდა! უმოქმედოდ, უღონოდ სიკვდილს სჯობს

წამოიზარდოს, ძალა მოიკრიბოს და მერე ენაღრმად დაიწყო. ნანობდა, სამი დღე, პირი რომ არაფერს დააკარა. ნთქავდა ყველაფერს, რასაც აძლევდნენ და რამდენსაც აძლევდნენ. უნდოდა მალე გაზრდილიყო, მალე გამაგრებოდა და მუხლი.

მალე ისე მოღონიერდა, ჯაჭვის გაწყვეტა შეეძლო, მაგრამ არ დასჭირვებია. იგი ახსნეს, ახსნეს სრულიად მოულოდნელად. სხვას რომ აეხსნა ჯაჭვი კიდევ პო, მაგრამ იმან ახსნა, ვინც შეაბა. იდგა ის კაცი და იღიმებოდა, თითქოს დიდი საქმე გაეკეთებინოს.

თოულანმა კისერი მიაბრუნ-მოაბრუნა. ჯაჭვი აღარ ჟღერიალებდა, მიმოიხედა. ნიავმა ტყის სურნელება მოიტანა; სული მოითქვა, ერთი გაიზმორა, კისერი წაიგრძელა და ღრმად ჩაისუნთქა. ეზოს ბოლოში მობალახე ცხვარი აბღავლდა, სარქენად გამოქანდა მისკენ. თოულანმა განმგმირავად შეაფლო თვალი და ადამიანს მოხედა. კაცი ისევ კმაყოფილი იღიმებოდა, ჯაჭვს ხელში ათამაშებდა.

ძაღლის ყეფასავით ჩაესმა თოულანს ჯაჭვის ჟღარუნი.

ჩაცუცქდა, ფეხით კისერი მოიფხანა და ღობისკენ წავიდა.

— თოულან, თოულან! — დაუძახა ადამიანმა.

ძახილზე ბოლმამ ამოხეთქა. კიდევ ერთხელ გაახსენდა, რომ პატრონს ის ძაღლი, ლაქუცა ცხოველი ჰგონია. აგერ, ჭიშკართან, ერთ-ერთი მათგანი დგას. დგას და ადამიანის ბრძანებას ელოდება. თოულანი ღობისაკენ წავიდა, თითქოს ძახილი არც გაუგონია.

— თოულან!

შეჩერდა. ყურადღებით მიმოიხედა. წნულ ღოჭეში
 ხშირი ტყე მოჩანდა.—ეჰ, ერთი ფეხი მაინც დამაკრუნინა.
 თვალისდახამხამებაში გადაეწეო ღობეს.

— ეცი! — გაისმა გასროლასავით.

გონს რომ მოეგო, ძველებურად ება, მხოლოდ უწინ-
 დელზე უფრო მსხვილი ჯაჭვი ეკეთა. ძლივს გაიხსენა, რო-
 გორ მიიღბინა ტყემდე. ცოტაც და, დადევნებულ ძაღლს
 ყელს გამოლადრავდა.

ამ დღის მერე იშინებოდა ორ, სამ, მოკლედ იმდენ დღეს,
 რამდენსაც შეძლო. ყველაზე მეტად მონადირის ხელი აღი-
 ზინებდა. ადამიანი იმ ხელით ეფერებოდა, დედა რომ მო-
 უკლა და ტყვედ აქცია. როგორც კი დრო იხელთა, უკბინა
 ამ ხელს. ადამიანმა მათრახი მოუქნია. თოულანი ბეწვაშ-
 ლილი ელოდა დარტყმას, ტანი უცახცახებდა. მაგრამ პატ-
 რონმა არ დაარტყა. მეორე დღეს იმავე ხელს კვლავ უსვამ-
 და თავზე.

ოღონდ ეგ იყო ძაღლთან ერთად აჭმევდა. თოულანს
 ძაღლის სუნი გულს ურევდა — ბალანი ქეჩოზე ეძაგრებო-
 და. ძაღლი კი ისე იქცეოდა, თითქოს ვერაფერს ამჩნევსო.

გადიოდა დღეები. მგლის ლეკვი შესამჩნევად გაიზარ-
 და და მომაგრდა. მკერდი გაუფართოვდა, კისერი გაუმსხ-
 ვილდა.

ძაღლი ღამე სახლს დარაჯობდა, დღისით კი პატრონ-
 თან ერთად სანადიროდ მიდიოდა. ჯაჭვშებმული თოულანი
 შინ რჩებოდა. უნდოდა აეწია თავი, ეყმუვლა, მაგრამ არც
 ყმუოდა და არც ყეფდა.

ერთ ღამეს მშობლიური ხმა მოესმა. წამოხტა, სმენად
 იქცა. ხმა ტყიდან მოდიოდა. თოულანმა ჯაჭვი მოქაჩა,

მაგრამ გასაწყვეტად ძალა არ იყო. ყმუილი კი ტყისკენ უხზობდა. თოულანი კბენდა, ქაჩავდა ჯაჭვს. როცა თავის უღონობაში დარწმუნდა, ისე აყმუვლდა, თითქოს ივედრებოდა — „მიშველეთ, ძმებო!“ რომელიღაც ძაღლმა შეჰყეფა. მას მთელი დაბის ძაღლები აჰყვნენ. სადღაც ადამიანმა დაუსტვინა. ისროლეს. ტყეში ყმუილი შეწყდა.

მაგრამ მეორე საღამოს ყმუილი უფრო ახლო მანძილიდან გაისმა. თოულანმა უპასუხა.

მესამე ღამეს მგლები ჭიშკარს მიადგნენ. ამის შემდეგ ისინი ყოველ ღამე მოდიოდნენ ჭიშკართან. ნადირობიდან დაბრუნებული ძაღლი თოულანის შორიახლოს წვებოდა. გადიოდა დრო. მგელს სულ უფრო ნაკლებად აღიზიანებდა ძაღლის სუნი.

ჯაჭვი ისევ ეკეთა, ოღონდ ეს იყო, პატრონს ხანდახან ტყეში მიჰყავდა. მართალია, პატრონი ჯაჭვს ხელიდან არ უშვებდა, მაგრამ სულ ხუხულასთან ჯდომას მაინც ასე სჯობდა.

ერთხელ ისინი ღრმად შევიდნენ უღრან ტყეში. ძაღლიც მათთან იყო. თოულანი ხარბად ყნოსავდა ჰაერს. უცებ ნახობი სუნი იკრა. გაუხარდა, ჯაჭვი მოქაჩა. ძაღლმაც მოირბინა, კვალი დასუნა და შეჰყეფა. მონადირემ სწრაფად გადმოიღო თოფი მხრიდან, მაგრამ თოულანს მისთვის არ ეცალა. მგლებს კვალში ჩასდგომოდა. ჯაჭვი იჭიმებოდა, თოულანს უნდოდა იგი ადამიანისათვის ხელიდან გამოეგლიჯა.

უცბად ადამიანმა თვითონ შეხსნა კისერზე ჯაჭვი და შეხსნა არა სადღაც, არამედ უსიერ ტყეში. ძნელია ირწმუ-

ნო ასეთი ბედნიერება! ახლა საითაც არ უნდა წახვიდე,

ყველგან ტყუა!

შეცბუნებული ტრიალებდა მონადირის გარშემო. მონადირემ ხელი გადაუსვა თავზე. თოულანი წინ გაიჭრა. კვალს ჩუმად მიჰყვებოდა. ძალღი დაეწია, თან ხმამაღლა, წვრილი ხმით ყვფდა. დაე, სდიოს, ერთი თავისიანებს დაეწიოს და მაშინ გაუსწორდება ამ ძალღს! აი, სულ ახლოს... სულ უფრო მკვეთრად სცემს მშობლიური სუნი. აქამდე ჩამკვდარმა მხეცურმა სისხლმა გაიღვიძა მასში. ხშირ ბარდებში შევარდა, მაგრამ იქიდან გამოსტა ჯერ ერთი მგელი, მერე მეორე, მესამე... მისი მოდგმის, მისი სისხლისა და ხორცისანი! რა ბედნიერებაა! იმისათვის, რომ მათ დაბრუნებოდა, თოულანი დღე და ღამე ჯაჭვს ღრღნიდა, იბრძოდა. მგლებთან მიიბრძინა. ისინიც გარს შემოერთყენენ. ყვფით მომავალი ძალღი ახლოვდებოდა. ერთ-ერთმა მგელმა იგრძნო რაღაც უკეთური, მივიდა თოულანთან, დაყნოსა და სწრაფად მოშორდა. დანარჩენებმაც მას მიბაძეს. თოულანი ვერაფერს მიხვდა და მგლებს გამოუდგა. ძალღი თოულანს მიჰყვებოდა, დაე, სდიოს, თავისი ძმების დასანახად გამოლადრავს ყელს. თუ მარტო ვერ მოერევა, თანამოძმენი დაეხმარებიან. მგლებმა იგრძნეს, რომ ძალღი არ შორდებოდათ, შეჩერდნენ. ერთი მგელი თოულანისაკენ გაემართა. გული სიხარულით აუძგერდა თოულანს. მაგრამ რატომ მოდის მგელი ასეთი ავი, ასეთი ულმოხელი, მრისხანე გამომეტყველებით? მგელი მიუახლოვდა და ის იყო ყელში უნდა სცემოდა, რომ სროლა გაისმა. მგელი დაეცა. კიდევ გაისმა თოფის ხმა. მეორე, დაჭრილი მგელი ბარდნარს შეერია. სულთმობრძავი მგელი იკრუნჩხებოდა.

თოულანმა მიირბინა მასთან. მგელმა გაჭირვებით წა-
მოიწია წინა თათებზე და შეეცადა შებრძოლებოდა მათ.
როგორ უნდოდა თოულანს მოძმისათვის ჭრილობა აელო-
კა, ტანჯვა შეემსუბუქებინა. ვინ იცის, იქნებ მშობელი მა-
მაც იყო მისი... მგელს სიკვდილი არ უნდოდა. კიდევ ეს-
როლეს, მგელმა წამოიწია და დავარდა. თოულანი გარ-
შემო უფლიდა მიწაზე გართხმულ მგელს და არ იცოდა,
რა ექნა. მიხვდა, რომ რაღაც გამოუსწორებელი დანაშაუ-
ლი ჩაიდინა. მაგრამ როდის და რა? ფიქრები ადამიანმა
გააწყვეტინა. კვლავ გაჩხაკუნდა მის კისერზე საკეტი.

ისევ ის კედელი, ისევ ჯაჭვის ქლარუნი, მაგრამ ახლა
უკვე აღარ კბენდა და აღარ ქაჩავდა ჯაჭვს. დაღლილ
ძალს ეძინა. მძიმე, უკუნი ღამე მიიზღაზნებოდა. თოულა-
ნი სმენადქცეული იდგა. ყოველ საღამოს ნაცნობ ყმუილს
ელოდა. მაგრამ, არც იმ ღამეს და არც შემდგომ, მგლის
ყმუილი აღარ განმეორებულა. თოულანი თვალს ვერ აშო-
რებდა კედელს, რომელზედაც მოკლული მგლის ტყავი გა-
ეჭიმათ. ეს ტყავი იმ მგლისა იყო, იმ ბედუკულმართ დღეს
რომ მოკლეს; იმ მგლისა, ტყიდან პირველი რომ გამოეხმა-
ურა თოულანს.

გაიხსენა ყველაფერი, რაც თავს გადახდა. რაც უფრო
მეტს ფიქრობდა, მით უფრო ნათლად ესმოდა, რა სისა-
ძაგლე ჩაადენინა ადამიანმა. ყმუილი მაინც გაიგოს! ამაოდ
ელოდა... ჰქონდა კი უფლება ეპასუხა? ერთ დილას პატ-
რონმა კისერზე ხელი გადაუსვა და ჯაჭვი შეხსნა. თოულა-
ნი საღამომდე ეზოდან არ გამოსულა. გარეგნულად დამ-
შვიდებული ჩანდა, მაგრამ მთელი არსებით ელოდა დაღა-
მებას. რაც უფრო მეტად ჩადიოდა მზე, მით უფრო ახლოს

ეგონა ტყე. იცოდა, ადამიანი ტყუილუბრალოდ ვერცხვდება. მაგრამ რაც უნდა. ის იფიქროს ადამიანმა, მისთვის სულ ერთია, მთავარია, რომ კისერზე ჯაჭვი აღარა აქვს. ერთი დაღამდეს და მერე მის კვალსაც ვეღარ იპოვიან.

თოულანი ერთ ადგილას ვერ ისვენებდა. მონადირე ჩუმად მისჩერებოდა. რამდენჯერაც მივიდა ჭიშკართან, იმდენჯერვე უკან დაბრუნდა. უნდოდა ეჭვები გაეფანტა. მზე ჩავიდა. დაბინდებას ელოდა, მაგრამ ვეღარ მოითმინა, მივიდა ჭიშკართან, თან ცალი თვალით პატრონს გახედა. ადამიანი ისე მშვიდად წმენდდა თოფს, თითქოს მისი არსებობაც არ ახსოვსო. ნახტომი... და ჭიშკარს გადაღმაა. თოულანი ელოდა დაძახებას ან სროლას, მაგრამ ირგვლივ სიჩუმე იყო. მოიხედა. დოინჯშემოყრილი მონადირე შუა ეზოში იდგა და იღიმებოდა. გვერდით ძაღლი ედგა. რა მოხდა? იქნებ ადამიანი დანაშაულს ინანიებს?

მეორე დღეს მონადირე სანადიროდ არ წასულა, დამშვიდებული ჩანდა. მხოლოდ ძაღლი იყო აფორიაქებული: ყველაფერს ცნოსავდა, თოულანის ხუხულასთან მიდიოდა და იღრინებოდა. მონადირემ მგლის სადგომში თივა გამოცვალა. მან იცოდა მგლების კანონი.

ასეც მოხდა.

მესამე დღეს სახლთან გაურკვეველი, ძაღლის ყუფის თუ მგლის ყმუილის მსგავსი ხმა გაისმა. ძაღლი სიხარულით მიეგება თოულანს. შინ ერთად დაბრუნდნენ. ჩუმად უყურებდა მათ მონადირე. ძაღლი ბზრიალებდა, ეთამაშე-

ბოდა თოულანს, მგელი ძლივს იდგა ფეხზე. კოჭლობერი ენართა თავისი სადგომისაკენ და შიგ შეძვრა. კაცი ლოვდა და მოეფერა. თოულანს კისერი და სახე მთლად დაკბენილი, დასისხლიანებული ჰქონდა, მაგრამ ხმას არ იღებდა.

— თოულან! თოულან! — ალერსით აყრიდა ჭრილობაზე წამალს პატრონი.

წამალმა ტკივილები გაუყუჩა. თავი ასწია. მგლის თვალები ადამიანის თვალებს შეხვდა. თოულანმა პირველად შეხედა თვალებში ადამიანს. ნუგეში და სიკეთე ჩანდა იმ თვალებში.

— თოულან! თოულან! — ეფერებოდა პატრონი. თოულანმა კაცს ხელი გაულოკა.

ამ დღიდან ყველაფერი შეიცვალა.

კარგად, მაძლრად აჭმევდა პატრონი. ჭრილობები თანდათან მოუშუშდა. ნეტავ მალე შეუხორცდებოდეს!

პირველად გამოვიდა ეზოდან პატრონთან ერთად უჯაჭვოდ. მხარზე თოფით, წელზე ფალასკით მიაბიჯებდა ადამიანი ტყეში. ძაღლმა იცოდა, რატომაც მიდიოდნენ და სიამოვნებისაგან კუდს აქიცინებდა.

სადილობამდე იარეს, ერთ ხეობას მიადგნენ. ტყე გახშირდა. თოულანი და ძაღლი კვალს ეძებდნენ. მონადირე მშვიდად ადევნებდა თვალყურს. აი, გაისმა ძაღლის ყეფაც. თოულანს თვალები აენთო, — მგლის კვალს წააწყდა! თან წაიყოლა ძაღლი და ადამიანი, მაგრამ იმედის ნაპერწკალი კიდევ უღვიოდა გულში, იქნებ მიიღონ? რა თქმა უნდა, მათთან წავა. მგლები ახლოს არიან. უნდოდა დაეყმუვლა, მაგრამ მგლები ხმაზე იცნობდნენ. უნდოდა დაეყე-

ფა, მაგრამ მაშინ პატრონს ვერ აამებდა. მიდიოდა ჩემთან, ირგვლივ ყველაფერს ყნოსავდა. აი ისინიც—მგლები! ერთ-ერთმა მგელმა დაინახა თოულანი და აუჩქარებლად გაბრუნდა. რალაცა გახმაურდა. თოულანმა მოიხედა. ზურგს უკან მგელი აეტუზა. პირველად შემოხვედრილი მგელი ნელ-ნელა რხევდა უკან, ცდილობდა ძალლი და თოულანი გაეტყუებინა, ადევნებული მგელი კი ლანდივით ხან გაუჩინარდებოდა, ხან გამოჩნდებოდა ხოლმე.

ღრმა ხეობაში შევიდნენ თუ არა, ძუნძულით მიმავალი მგელი შემობრუნდა და მათკენ გამოექანა. ძალღმა და თოულანმა პირი იბრუნეს, მაგრამ წინ მეორე მგელი გადაუდგათ. ალყაში მოექცნენ. ერთი მგელი თოულანს დაელირა. „იქნებ!“ — გაუელვა თოულანს... მაგრამ მგელი გააღმასებული ჩააფრინდა კისერში. შეიბნენ. ორთავეს მგლის ეშვები, მგლის მუხლი ჰქონდა. მიწაზე გაგორდნენ. თოულანს ძალლის წკავწკავი შეესმა, დაუსხლტა მგელს და მის საშვებლად გაქანდა. ძალღს მგლები დასეოდნენ. ერთიმეორის მიყოლებით გაისმა ორი გასროლა... ყველაფერი ერთმანეთში აირია...

ძალღი სისხლში ცურავდა. თოულანი გარშემო უტრიალებდა. მონადირემაც მოიბრბინა. ძალღმა ძლივს გაახილა ჩასისხლიანებული თვალები, უკანასკნელად შეხედა პატრონს, შემდეგ თოულანს, თითქოს ეუბნებოდა „ჩვენს პატრონს გაუფრთხილდიო“.

ემვი აღარ იყო, თავისი მოდგმისაკენ გზა სამუდამოდ მოჭრილი ჰქონდა. ერთი წუთით აღარ შორდებოდა ადამიანს. რაც უფრო ეჩვეოდა პატრონს, უფრო მეტად უყვარდა იგი. თუ კაცი სადმე წავილოდა და თან არ წაიყვანდა, მოუთმენლად ელოდა, აღარ იცოდა, რა ექნა. და მაინც არ უყვარდა, როცა ადამიანი თავზე ხელს უსვამდა.

ზამთრის ერთ ღამეს სანადიროდ წავიდნენ. მთვარე დაჰნათოდა ტყეს, ყინავდა, ცივი ქარი ქროდა. ტყის სიღრმეში, იქ, სადაც ბილიკები ერთმანეთს ჰკვეთდნენ, ადამიანი შედგა, მხრიდან თოფი ჩამოიღო, ქამარზე მიიბა და ხეზე ავიდა. ტყეში სიჩუმეს დაესადგურებინა. თოულანმა იფიქრა, ღამეს აქ გავათევთო, და ხის ძირას ჩამოჯდა. სიჩუმეში თითქოს შორიდან მოისმა ყმუილი. თოულანი წამოხტა. იქნებ ის მგლები არიან, წინათ რომ ეხმაურებოდნენ ხოლმე? იქნებ თავისთან უხმობენ? ყმუილი განმეორდა. თოულანი უსმენდა და ვერ ხვდებოდა საიდან მოდიოდა ხმა. მიირბინა ხესთან, უკანა თათებზე შედგა, წინა ხეს მიაბჯინა და მიხვდა — ყმუილი ზემოდან ისმოდა.

მგელივით ყმუოდა ადამიანი. ყმუილმა წარსული გაახსენა თოულანს. გაახსენა პირველი გასროლა, დედა რომ მოუკლა. გაახსენდა, როგორ კვდებოდა დედა და როგორ დასტიროდა მას თოულანი, როგორ მოემწყვდა ამ დროს ბადეში. ბევრი იბრძოლა, იბორგა, მაგრამ ძალა აღარ იყო და მერე... მერე გალიაც დაიკეტა. შემდეგ — ჯაჭვი, შემდეგ ღამით მგლების ძახილი, შემდეგ კი...

თითონაც ვერ შენიშნა, ისე ასწია თოულანმა თავი და, თითქოს თავის ცხოვრებას დასტირისო, პირიდან საცოდა-

გი ხმა ამოუშვა, მერე კი აყმუვლდა, აყმუვლდა ხმამაღლა გაბმულად, როგორც მამალმა მგლებმა იციან.

ადამიანი გაჩუმდა, თოულანი კი ყმუოდა. რაც უფრო ხმამაღლა ყმუოდა, მით უფრო მეტად ისადგურებდა მასში სევდა, თავისი მოდგმისაკენ ლტოლვა. შორიდან ხმა მოესმა. ეს მგლის ყმუილი იყო.

მგლის სისხლი აყივლდა მასში, დაავიწყდა ადამიანი და მოძმის შესახვედრად გაეშურა. მათმა ანთებულმა თვლებმა სიბნელე ელვასავით გაკვესა. თოულანი სევდიანი ყმუილით გაეშურა მისკენ. მაგრამ ვერც კი მოასწრეს ერთმანეთი დაეყნოსათ, თოფი გავარდა. მგელი თოულანის თვალწინ დაეცა.

ადამიანი და თოულანი დღე აღარ გადიოდნენ სახლიდან. ნადირობიდან განთიადისას ბრუნდებოდნენ. მომრავლდა ტყავი სახლის კედლებზე. დღე ისვენებდნენ, რათა ღონე მოეკრიბათ და საღამოს სანადიროდ წასულიყვნენ.

ადამიანი ხან ხეზე ადიოდა, ხან ბუჩქებში იმალებოდა, თოულანმა კი უკვე იცოდა, როგორ გამოეტყუებინა მგლები.

სახლსაც ძალღივიტ ყარაულობდა. შინაურებზე ეჭვიანობდა. განსაკუთრებით კი პატრონზე. არც ერთ ძალღს არ აკარებდა სიახლოვეს. პატრონს ხელს რომ ჩამოართმევდნენ, თოულანი კბილებს კრეჭდა. უიმისოდ ეზოდან პატრონი ვერ გავიდოდა. ჯაჭვი კი სულ გადაავიწყდა, წარსულის მოსაგონებლადღა ეგდო ხუხულასთან.

ერთხელ პატრონმა დაუძახა და კისერზე ჯაჭვი შეაბა. თოულანმა იფიქრა, ადამიანი ბავშვობას მახსენებს და მე-

ხუმრებაო. მაგრამ საკეტი ყოველგვარი ხუმრობის გაღმევი გაჩხაკუნდა. თოულანი ვერ მიხვდა, სად მიჰყავდათ და იმდენი დენი არა მთებისაკენ, არა ტყისაკენ, არამედ დაბლობისაკენ. საშინელი ხმაური მოესმათ. წინ კენჭებით მოკირწყლული გზა მიიკლანებოდა. გზაზე ერთი ღერი ბალახიც კი არა ხარობდა. ამ სიგანე გზა თოულანს არასდროს ენახა. საშინელი ხმაური თანდათან გაძლიერდა. ძაგძაგით და გრიალით რაღაც ურჩხული მოიწევდა მათკენ. ამხელა არც მხეცი, არც კამეჩი არ უნახავს თოულანს. თოულანმა გაიწია, თითქოს პატრონს სთხოვდა, გამიშვიო. საზარელი ურჩხული გაუსწორდა მათ და გაჩერდა. პატრონმა ალიკაპი ამოიღო ჯიბიდან და პირზე ჩამოაცვა თოულანს.

მთელი გზა მგელი დროს ეძებდა მანქანიდან გადმოსახტომად. გვერდით მიჰქროდნენ მშობლიური ტყეები...

საითაც გაიხედავ, ყველგან სახლებია, თანაც რამსიმალლე სახლები. ერო ბუჩქსაც ვერ იპოვი, რომ დაიმალო. ყველგან ხალხია. თოულანი კბილებს აღრჭიალებდა, ჯაჭვს ებრძოდა და თან პატრონს გაოცებული შეჰყურებდა: აქ რა გვინდაო?..

ძაღლების ყეფა მოესმა. ძაღლები არ უყვარდა, მაგრამ ადამიანთა ხმაურს ისევ ძაღლების ყეფა ერჩია.

მინდორზე გავიდნენ. იქაურობა მონადირე ძაღლებით იყო სავსე. ამდენი ცხვარიც კი არ ენახა ერთად თოულანს. ერთ რიგში იდგნენ ძაღლები, რომლებიც თოულანს მუხლამდე სწვდებოდნენ. მეორე რიგში — ოდნავ მოზრდილები; აქვე იყვნენ გრძელბეწვიანი, მასავით ყურწამახული ძაღლებიც. ყოველი ძაღლი ჯაჭვით ეჭირა გვერდით

მდგომ პატრონს. თოულანმა თავი ასწია, მაგიდასთან მჯდომმა კაცმა შიშისაგან შეჰყვირა. მისი პატრონი და ის კაცი წაკამათდნენ. მგელი მოუთმენლად ელოდა ბრძანებას, მზად იყო სცემოდა მოკამათეს, მაგრამ პატრონმა ხელი ჩაიქნია და იმ კაცს მოშორდა.

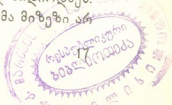
მიუახლოვდნენ რიგს, სადაც თოულანისნაირი ძაღლები იდგნენ და მაინც სიდიდით და ღონით იგი ისე გამოირჩეოდა ძაღლებისაგან, როგორც მგელი მელიებისაგან. ერთი ძაღლი მიუახლოვდა თოულანს, სუნი იკრა და შეჰყეფა. სხვა ძაღლებიც აჰყვნენ. ეს კია, მგლის შემოხედვაზე განზე იწევდნენ. მაგრამ გასაოცარი ის იყო, რომ თოულანს ისეთები უყეფდნენ, ცალი თათით რომ შეეძლო გაესრისა. როგორც პატარა ჩიტები დაერევიან ხოლმე დღისით შემთხვევით გამოჩენილ ბუს, ისე დაესიენ ძაღლები თოულანს. მაგიდასთან მჯდომი კაცი მათთან მივიდა და დაუწყო პატრონს ჩხუბი. პატრონი ისე ბრაზობდა, თითქოს თოფს ემტყუნოს მისთვის. რალაცას ეკითხებოდნენ, ის კი არ პასუხობდა. ალბათ აინტერესებდათ, ვინ არის მისი დედა? მამა? რა მოდგმისაა თოულანი?

წავიდნენ. თოულანსაც ეს უნდოდა.

დაბრუნდნენ თუ არა შინ, იმავე ღამეს წავიდნენ ტყეში. ასეთი სიხარულით არასოდეს უნადირია მგელს.

თითქოს უნდოდა პატრონისათვის ესიამოვნებინა, რომ მას არასოდეს წაეყვანა ძაღლების ბაზრობაზე. ამის შემდეგ მრავალმა იღბლიანმა ღამემ ჩაიარა.

დაბინდებისას თოულანი ჩვეულებისამებრ პატრონის გარშემო იწყებდა ტრიალს. მერე სანადიროდ მიდიოდნენ. მაგრამ ერთ ღამეს სახლში დარჩნენ. თოულანმა მიზეზი არ

იცოდა. მთვარიანი ღამე იყო, ნადირობისთვის ყველაზე შესაფერისი დრო. იცოდა, პატრონს ასეთი ღამეები უყვარდა, მაგრამ რატომღაც ეზოში არ გამოსულა. უფრო საოცარი ის იყო, რომ მის მოსაფერებლადც არ გამოჩენილა. მხოლოდ საძულველმა დიასახლისმა გამოიხედა, პური გადმოუგდო და კარი მიხურა.

გულმა რაღაც ცუდი უგრძნო. მიუახლოვდა სახლის კარს და ფხაჭნა დაუწყო. დიასახლისმა ყვირილით გამოაგდო. „თუ არ უნდა, ნუ ინადირებს, მაგრამ რატომ არ გამოდის გარეთ? ნუთუ არ იცის, რომ მგელს ისეთივე ძალით შეუძლია სიყვარული, როგორი ძალითაც სიძულვილი იცის. ეს სიძულვილი ხომ ადამიანმა გააღბო!“ სევდით აევესო გული, თავი ასწია და საცოდავად, სევდიანად აყმუვლდა. არასოდეს არ უყმუვლია ასე. იდგა და სახლს შეყმუოდა, მაგრამ ეს არ ჰგავდა იმ ყმუილს, რომლითაც მგლებს უხმობდა.

დიასახლისი ჯოხით ხელში გამოვარდა.

— ლიშკენტარსაც¹ წაუღიხარ! — დაუყვირა დიასახლისმა და ჯოხი ესროლა.

თოულანმა ყმუილი შეწყვიტა და მთელი ღამე ჩუმი წკმუტუნით უვლიდა ეზოს. მეორე დილას, დიასახლისი გარეთ გამოვიდა თუ არა, დრო იხელთა და ოთახში შევარდა.

— თოულან! თოულან! მოდი, მოდი, ჩემთან! — უღონო ხმით დაუძახა პატრონმა.

სიხარულით მივარდა საწოლთან. წინა თათები ლოგინ-

¹ ნადირთა ღმერთი.

ზე შეაწყო და თავი პატრონს მკერდზე მიადო. ადამიანმა ხელი მოჰხვია მის სქელ, ბალნიან კისერს. თოულანმა რა კედელზე ჩამოკიდებულ თოფზე გადაიტანა. მიიბრინა თოფთან და კონდახი ალოკა.

— თოულან! — ადამიანმა ხელი გაუწოდა. თოულანი საწოლთან ჩაცუცქდა. კაცი თავზე ხელს უსვამდა. თუ აქამდე ვერ იტანდა მოფერებას, ახლა, პირიქით, თვითონ უშვერდა თავს და გრძნობდა, თანდათან როგორ ელეოდა პატრონს ძალა ხელში. პატრონს ხელი უღონოდ ჩამოუვარდა. თოულანმა სახე გაშლილ ხელის გულს დაადო. ხელი ნელ-ნელა ცივდებოდა, თითები ეკრუნჩხებოდა. პატრონმა ერთი გაიბრძოლა და გათავდა. თოულანმა ისევ დაადო თავი ხელისგულს. ხელს თანდათან ეკარგებოდა სითბო.

მდინარე კოდორის სათავესთან თვალწარმტაცი მდელოა. შემალღებული ადგილიდან მარცხნივ ბრჭყვიალა ზღვა მოჩანს, მარჯვნივ — თეთრყაბალახიანი მთები. ზაფხულში, თაკარა სიცხეში, აქ ზღვიდან და მდინარიდან მონაბერი გრილი ნიაგი ქრის. ნიაგი ყვავილებს ელამუნება და მთებისაკენ მინავარდობს. უხსოვარ დროში აქ ციხესიმაგრეს აგებდნენ — დღესაც ჩანს ნანგრევები. როგორც ამბობენ, ბევრჯერ დაიწყეს მისი შენება, მაგრამ ამაოდ. კედლები ყოველთვის ინგრეოდა. მას თურმე „მიწას მიბარებული მიცვალებულის სულები“ ანგრევდნენ. ამიტომ ციხე-სიმაგრე სხვა ადგილას ააგეს, მდელო კი მიცვალებულებს დაუტოვეს.

და აი, მასზე ახალი ბორცვი გაჩნდა. აქ განთქმული მონადირე კაცა კესოუ განისვენებს. იმ დღიდან, როცა მან მხარზე თოფი გაიდო, სოფელში გომურებს აღარ კეტავდნენ.

საფლავზე მოტანილი ყვავილები დაჰკნა. უკვე იშვიათად ნახავდით იქ ადამიანებს, მაგრამ ყოველ ღამეს შეგხვდებოდათ რუხი, მგლისფერი ძაღლი. არავის მწუხარებას არ შეედრებოდა მისი მწუხარება. ადამიანებმა დაკარგეს ახლობელი, მაგრამ შერჩათ ამხანაგები, მეგობრები, ნათესავები. თოულანს კი მხოლოდ ის ჰყავდა ქვეყანაზე. მიდიოდა თოულანი და ტიროდა მონადირეს. მერე კი დაემხოზოდა პატრონის საფლავს და მიწას ჩაჰყმუოდა.

ზოგი გამვლელი არ აჩერებდა სამარესთან, ზოგი ლუკმა პურსაც გადაუგდებდა ხოლმე. ხოლო შუალამისას, როცა სოფელს მშვიდად ეძინა, მისი ყმული ეფინებოდა არემარეს.

ერთხელ დიასახლისს თოულანის კვნესა მოესმა. გარეთ გამოვიდა. ეზოში დაჩეჩქვილი, დაკბენილი თოულანი იდგა. მგლების კბილების და ბრჭყალების ნაკვალევი აჩნდა ტანზე. არის ასეთი თქმულება: მონადირის სიკვდილის შემდეგ მგლები მიდიან მის საფლავზე, ამოთხრიან, აბინძურებენ და ისე ტოვებენო. ვისაც ეს თქმულება სწამდა, ამბობდა, თოულანმა, თავისი პატრონის საფლავი რომ არ წაებილწათ, სისხლი დაღვარაო. დიასახლისს შეეცოდა და საკმელი აჭამა. თოულანი საღამომდე იჯდა თავის ხუხულასთან. დაღამდა და წავიდა. ყოველ ჭიშკართან მიდიოდა. ძაღლებს იწვევდა, მაგრამ ძაღლები უყეფდნენ და ღრენით მიიწვევდნენ მასზე.

დაბრუნდა უკან. შეჩერდა თავის ჭიშკართან. საუბრის
ლად სტიკოდა დაკბენილი სხეული. ჭიშკარს გადაღმა მო-
ჩანდა მისი ხუხულა, დაქანგული ჯაჭვი, წარსულს რომ ახ-
სენებდა. ისევ კედელზე იყო გაკრული უკანასკნელად მოკ-
ლული მგლის ტყავი. ყველაზე მეტად გულს უკლავდა მო-
მაკვდავი პატრონის ცივი ხელების მოგონება. ოჰ, რად არ
შეეძლო თოულანს ამ ხელებისთვის დაებრუნებინა წინან-
დელი სითბო და ძალა! დიასახლისმა თვალი მოჰკრა, დაუ-
ძახა. მაგრამ თოულანს ყურადღებაც არ მიუქცევია ქალი-
სათვის. ერთხელ კიდევ მოათვალიერა მთელი ეზო. მოშორ-
და იქაურობას. საფლავთან მივიდა. სიმწრისაგან მიწა
მობღუჯა. დაწვა და თავისი მხურვალე გული ცივ მიწას
დაადო.

დიდხანს იწვა ასე.

ერთ ახალგაზრდა ცხენოსანს იმ ღამეს ტყეზე გავლი-
სას მოესმა ყმუილი. იგი სულ არ წააგავდა არც ძაღლის
ყეფას და არც მგლის ყმუილს. მხედარი მიხვდა, ვინც ყმუ-
ოდა. ყმუილი სუსტდებოდა და თანდათან შორდებოდა
ტყის ნაპირს. მიდიოდა თოულანი უღრან ტყეში, თუმცა
იცოდა, რაც ელოდა იქ.

იმ ღამის შემდეგ თოულანი არავის უნახავს, არავის გა-
უგონია მისი ხმა. აღარც საფლავზე მისულა. მხოლოდ ამ-
ბად შემორჩა მისი სახელი სოფელს.

სიცოცხლეზე ძვირფასი

ხალხური ნოველის მოტივებზე

მზე საშუადღეოზე იდგა. ფარა ტაატით მიიწევედა ფერდობზე. თხები ხან ქორფა ბალახს წიწკნიდნენ, ხანაც მაყვლიანს ეპოტინებოდნენ.

ნაშუადღევს მზეს მაღალი ქედი ამოეფარა. მთაში პირველად ამოსული ახალგაზრდა მწყემსები ყოველთვის ტყუვდებოდნენ ამ დროს, ეჩვენებოდათ — დაღამდაო.

მეც ასე დამემართა, როცა ფარას პირველად ავყევი მთაში. სიბნელე ნაცადი ქურდივით წამომეპარა. კლდეები უცბად გაუჩინარდნენ. მთის ჩანჩქერების ჩხრიალი და ხოხბის ყვილილა ისმოდა ირგვლივ გამეფებულ სიჩუმეში. თვალის დახამხამებაში შთანთქა სიბნელემ ფარა, მწყემსები და მოშორებით მდგარი ყოში.

ცაზე მრგვალი, ნათელი მთვარე ამოგორდა. ჩვენ ყოში შვედით და თხის ტყავებზე დაფენილ ნაბღებზე ჩამოგ-

ჯექით. ბინის შუაგულში ცეცხლი ენთო და მისი ენები წა-
ზად ელაციცებოდა წკნელით ნაღობ კედლებს...

გარეთ თხების ოდნავ გასაგონი ფრუტუნი და თიკნე-
ბის ძილნარევი პეტელი ისმოდა.

ყოში მთის ცივი ჰაერის ნაკადი შემოდის, შუაცე-
ცხლის კვამლს უერთდებოდა და ყომრალ ცაში იკარგე-
ბოდა.

უცბად უჩვეულო ხმაური შემოიჭრა სიჩუმეში. ფარა
აირ-დაირია.

— ჰაიტ, ჰაჰაჰაიტ! — გამამხნივებელი შეძახილებით
გაცვივდნენ მწყემსები გარეთ. მე შეშინებული ვიდექი
სიბნელეში. მხოლოდ სროლისა და სტვენის ხმა აღწევდა
ჩემამდე. დამფრთხალი თხები გულისწამლებად კიკინებდ-
ნენ.

— ნუ გეშინიათ! — მოგვესმა თავჩობან რაშიდ ახშიც-
ბას ხმა. — მოსვენებული ფარა ძაღლებს შეუშინებია შემ-
თხვევით და ამ სულელებმაც ასეთი ხმაური ატეხეს...

დამშვიდებულმა მწყემსებმა თხები ბინასთან მივრე-
კეთ და ისევ ცეცხლს შემოვუსხედით.

— შეგეშინდა, არა? — დაცინვით მკითხა ერთ-ერთმა
მწყემსმა.

— სრულიადაც არა! — ვიცრუე მე.

რაშიდი ჩვენთან ჩამოჯდა, დაკვირვებით შემათვალე-
რა და, როცა თვალეში შიშის კვალი შემნიშნა, თითქოს
სხვათა შორის ამბობსო, ისე მითხრა:

— მწყემსს სიმხდალე არ შეშვენის, და! მთები სავ-
სეა მოულოდნელობებით და თქვენც, — მიუბრუნდა იგი

მწყემსებს. — ტყუილუბრალოდ დასცინით მას აბა რო-
მელ თქვენგანს არ შეშინებია თავის სიცოცხლეში ერთ-
ხელ მაინც?

შავ ნაბადში გახვეული რაშიდი ჩემ წინ იჯდა. შუბ-
ლზე ფაფახი ჩამოეფხატა, ჭალარა ულვაშები ლაზათიანად
აეგრინა. მოხუცებულობის მიუხედავად რაშიდი ტოლს
არც ერთ ახალგაზრდას არ უდებდა. მთებს საკუთარ ფაც-
ხაზე უკეთ იცნობდა. მან აქ, მალლა, სადაც დღეს ასე ჩქა-
რა ცვლის ღამე. უფრო მეტ ხანს დაჰყო, ვიდრე ქვევია,
სოფელში. თავისი ხანგრძლივი სიცოცხლის მანძილზე ბევ-
რი საინტერესო ამბავი გადახდა თავს. ახლა ყველას სურ-
და რაიმე ეამზნა რაშიდს, რომ იოლად გაგვეთენებინა
მთის ბნელი და გრძელი ღამე.

მოხუცს არ უყვარდა საკუთარ თავზე ლაპარაკი. თუ
რამეს მოყვებოდა, ისე უგულოდ, თითქოს ყურმოკრულს
ჰყვებო მხოლოდ და არა განცდილს და ნანახს. ამჯერად
იგი საოცრად გულახდილი და ენაწყლიანი აღმოჩნდა.
ჩვენი გამხნევება თუ უნდოდა...

— შიში გულში არ უნდა გაიტაროთ, დად, — გააგრ-
ძელა რაშიდმა, — იგი მამაკაცს ძუძუს ბავშვივით უსუ-
სურს ხდის. ამ მთებში გერმანელების ყოფნისას ჩვენებს
მეგზურობას ვუწევდი, სურსათ-სანოვაგე და საომარი მა-
სალაც დამქონდა. ტყვია სეტყვასავით ცვიოდა მიწაზე.
ერთ-ერთმა ჩვენს ოფიცერსაც უწია. მხრებზე წამოვიკიდე
დაჭრილი და ისე გავაგრძელე გზა. აფეთქებებისაგან მიწა
ირყეოდა ფეხქვეშ, მაგრამ შიში ორთავეს სიკვდილს უდ-
რიდა და მეც წინ მივიწევდი! უფრო ადრე კი, ჯერ კიდევ
უწვერულ ჭაბუკს, მთებში, ბნელ ხეობებში ბევრჯერ შემ-

ბედდრია პირისპირ დათვი. და ხანდახან თუმცა ხელთ მხოლოდ კომბალი მქონდა, არასდროს შემშინებია... ნურც ისე იფიქრებთ, შვილებო, თითქოს არასდროს მეგრძნოს შიში. იყო ჩემს ცხოვრებაში ერთი შემთხვევა, რომელიც ღირს იმად, რომ თქვენც მოგიყვეთ. ის ამბავი უკვე წარსულს ჩაბარდა, მაგრამ წარსულიც ბევრი რამის მასწავლებელია...

რაშიდმა გვანიშნა: — ცეცხლს შეშა შეუკეთეთო, ნიკაპი კოჭრიანი ხელით ჩაბლუჯა და აი, რა გვიამბო:

...ჯიხვის რქასავით მოხრილი მთვარე ეკიდა ცაზე. უდაბური ტყე უნდა გამეგლო. იქ მხოლოდ ფოცხვერის თვალების მქონე და ჯიხვივით ფრთხილი თუ გაიგნებდა გზას. ფეხქვეშ ხმელი ტოტები იმტვრეოდა, მათი ტკაცუნის გარდა არაფერი არღვევდა სამარისებურ სიჩუმეს. ხანდახან ჭოტი თუ გაეხმიანებოდა ნაღვლიანად ღამის მეგობარს...

უეცრად ძალიან ახლოს ფაჩუნი შემომესმა. ბუჩქებში რალაცამ გაიღვა. მელამ თუ გაირბინა, — გავიფიქრე ჩემთვის. მაგრამ ფაჩუნი განმეორდა. ადამიანის ჩურჩულიც გავიგონე და უნებლიეთ შიშმა ამიტანა.

ძნელი მისახვედრი არ იყო: მე მელოდებოდნენ გასაძარცვავად, იქნებ მოსაკლავადაც. ერთი პირობა უკან გამობრუნება და გაქცევაც დავაპირე...

— არა! ეს რა ვაჟაკობაა? — გამამტყუნა გულმა. — მათ უნდათ შიშველი დამტოვონ ტყეში და სოფელში სახელი გამიტეხონ. მაგრამ ჩემთვის ხელები არავის შეუკრავს და უბრძოლველად ვერავინ დამიმორჩილებს.

— შესდექ! — დამტყვივლა ყურთან ვილაცამ.

— ერთი ნაბიჯიც და მგლები გაიხარებენ!.. — უკნიდან მეორემ.

გარეული კატის სისწრაფით ვისკუბე ხეზე.

— რა გინდათ ჩემგან? ძველი ახალუხისა და ძირგავარდნილი ჩექმების გარდა არაფერი გამაჩნია.

— ხმა, კრინტი! სანამ გესროდე, გაიხადე!

— ცოცხალს ვერ გამხდით! მკვდრისთვის სულ ერთია...

ჩემს ახლოს ტოტები აშრიალდა, ვიღაცა მიახლოვდებოდა. ავაზასავით ვიყავი გადასახტომად გამზადებული, მაგრამ ზურგზე თოფის ცივი ლულა ვიგრძენი. უმალ მოვტრიალდი, ლულას ხელი ავკარი და საფანტმა ზუზუნით გადამიარა თავზე.

— ყველა ვაჟკაცი დაეხსნებოდა უიარაღოს!..

ხიდან ჩამოვხტი. მტრის ხელში ახლა დანამ იელვა. სიტყვა პირში შემაცივდა. მოქნეულ დანას ხელი დავუხვედრე, ალესილი პირი თითებს შორის გასრიალდა. მგლებით ვეცით ერთმანეთს და მიწაზე დავგორდით. ცოტა ხნის ჭიდილის შემდეგ დანა ავართვი ყაჩაღს. მეორე იდგა და არ ისროდა იმის შიშით, ვაითუ ამხანაგს მოვარტყაო. უეცრად მტერი ყელში მწვდა. სუნთქვა შემიჩერდა და ხროტიანი დავიწყე. გამწარებულმა მთელი ძალით მოვიქნიე დანა... ცხელი სისხლი შემომეჩქევა სახეზე...

— ოჰ, ოოოჰ! ძაღლისშვილო! — წამოიხრიალა ყაჩაღმა და ხელები შემიშვა.

— ღმერთო! ყველა ჩემი ცოდვა მისი გზით ატარე! — შევთხოვე მამაზეციერს და მეორეს მივუბრუნდი, მაგრამ იგი მშიშარა აღმოჩნდა და სიბნელეს მისცა თავი...

...გათენებისას შევძვერი ფაცხაში. მოხუცმა დედამ ტან-საცმელზე სისხლი შემამჩნია და სიმწრით წამოიძახა:

— ვისი სისხლით დამიბრუნდი, შვილო?

— ჯიხვი მოვკალი! — ვიცრუე დედის დასამშვიდებლად.

— მაგრამ მე ვერც ტყავს ვხედავ, ვერც ხორცს.

— მოგვიანებით მოვიტან! — თავდახრით მივუგე მშობელს...

...ის-ის იყო მთებიდან მზე ამოიწვერა, სოფელში ხმა გავარდა: — წუხელ, ღამით, კურბას შვილი, გახა მოუკლავთო ყაჩაღებს. მისი გვამი ტყეში, მეზობელ სოფელში მიმავალ ბილიკზე იპოვესო...

მოხუცი კურბას ფაცხას მოთქმა-გოდების შემზარავი ხმები ავსებდა...

— ნეტავ ვინ გაბედა ხელი აღემართა ჩვენზე? — გამწარებით კითხულობდნენ გახას ძმები. უფროსი, წარბხშირი ბაბუშა ცხენს მოახტა და მამის ეზო დატოვა.

— შურისძიებამდე არ ვგლოვობ ძმას! — ყველას გასაგონად დაიძახა მან, ცხენს მათრახი შემოჰკრა და თვალს მიეფარა...

საუკუნესავით გაგრძელდა ის დღე და მეორე ღამე. მოსვენება დავკარგე. ყოველ წუთს ველოდი გასროლას, ან დანის დარტყმას. „რა გავუკეთე გახას ცუდი? რატომ დამესხა თავს? — გულისწუხილით ვიგონებდი ყოველივეს. — არა, მისთვის არაფერი დამიშავებია. იქნებ ჩემი ხმა ვერ იცნო, სიბნელეში სხვად ჩამთვალა. მაგრამ ღამით რა უნდოდა ტყეში, ვის ჩაუსაფრდა ყაჩაღივით? ჩანს, არ ყოფილა სუფთა სინდისის პატრონი და ჩემი ხელიც უზენაესმა აღმართა ალბათ“...

მეორე დილით ეზოში შავნაბდიანი უცნობი შემოვიდა და ტრადიციული მისალმების გარეშე მომმართა:

— ჩვენს სოფელს სიკვდილი ესტუმრა. ვილაცის ვერაგმა ხელმა გახას სიცოცხლე მოუსწრაფა. მოდი, შენი ცრემლები აკლია მის კუბოს...

დაკრძალვის დღე მითხრა და თავდახრილმა დატოვა ეზო. ვიგრძენი: — მოხუც კუჩბას ჩემზე არ ჰქონდა ეჭვი... ამან ისე დამაბნია, სტუმარი პურ-ღვინის გარეშე გავუშვი სახლიდან...

მთელი ის დღეები შიშში გავატარე...

— რატომ არ მიდიხარ, შვილო, სატირალში? მთელი სოფელი იქაა, — მითხრა დაკრძალვის დღეს დეიამ.

— არ შემიძლია. გახა მე მოვკალი დედა! მამის სულს
ფეცავარ, არ მინდოდა მისი სიკვდილი...
...და დედას ყველაფერი მოვუყევი იმ საბედისწერის
ღამეზე.

— ვაი, ჩვენ დღეს, შვილო, რომელმა ბოროტმა სულმა
წაგიყვანა ღამით იმ დაწყევლილ ბილიკზე? — სიმწრით
წამოიძახა მან.

— მეზობელ სოფელში მივდიოდი! მოხუცი ჯაფარის
ქალიშვილი, რაფიდა მინდოდა მენახა.

— უბედურო! ნუთუ არ იცოდი, რომ სანამ შენ მთებში
იყავი, კუჩხამ გახასთვის ითხოვა რაფიდას ხელი და უარი
მიიღო?

„აი, თურმე რატომ უნდოდა ჩემი შერცხვენა იმ სულ-
წაწყმედილს.“ — გავივლე გულში.

სატირალში წაუსვლელობა თავის გაცემას ნიშნავდა.

...კუჩხას ეზოში შესული კუბომდე ორმა ახალგაზრდამ
მიმაცვილა. მოკლულის ახლობელთა პირისპირ აღმოვჩნდი.
გახას დედის ვაი-ვიშმა გული გადამიტრიალა და თვალები
უნებლიე ცრემლებმა დამინამა. ვერავინ ვანუგეშე, გულ-
ამომჯდარი მოვტრიალდი, ცხენს მოვახტი და უკან დავ-
ბრუნდი...

უძილო, მოუსვენარმა ღამეებმა სახე გამიყვითლა, თვა-
ლები დამიწითლა. ჩავთვლემდი და მეჩვენებოდა, ვითომ

გახას ტირილში სისხლიან ხელებს ვირტყამდი გულზე/
ყურებში დედისა და დების გოდება ჩამესმოდა. გამოვხედი
ზღვდებოდი და ჩიბუხს ჩიბუხზე ვაბოლებდი. გამოვხედი

— რამე უნდა ვილონო! — გადავწყვიტე ჩემთვის. —
მამაკაცურ ნამუსს ვერ ვუღალატებ, შიშს ვერ შევებმეფი-
ნები. კურდღლის გული ხომ არ მიცემს მკერდში?..

...მთელ სოფელს ელდა ეცა. არავის სჯეროდა, როცა
გაიგეს: რაშიდმა გახას ნათესავეებს კაცი გაუგზავნა და შე-
უთვალა: მე მოვკალიო გახა! მსგავსის მნახველი კი არა,
გამგონიც არავინ იყო სოფელში.

როცა საშინელი სიმართლე გაუგია, ბაბუშა მაშინვე
დაბრუნებულია სოფელში. მშიერი მგელივით გაბოროტე-
ბულს მუქარით უთქვამს:

— მზის ამოსვლასაც აღარ მოვასწრებ, ისე ამოვხდი
სულს.

იმავე ღამით ჩასაფრებულია ჩემს ფაცხასთან, საიდანაც
ყველაფერი ესმოდა თურმე...

— სახლშია ძაღლისშვილი! ის უფრო მამაცი ყოფილა,
ვიდრე მეგონა...

მე, ახალტანდაბანილი, ცეცხლის პირას ვიჯექი და
ვშრებოდი. თუ სიკვდილი მელის, დაბანილი მაინც დაფუხ-
ვდები-მეთქი, — ვფიქრობდი ჩემთვის.

— გაშრეს! ჩაცმას ველარ მოესწრება ჩემი სისხ-
ლის მსმელი ძაღლი! — მუქარით ჩაულაპარაკნია ბაბუშას
და თოფის ლულა ფაცხის ღობეში შეუცურებია...

— გაფრთხილდი, შვილო! — მევედრებოდა დედა. —

თავდასხმას ყოველ წუთს უნდა მოელოდე. აიღე ხურჯინი და ჩემ ძმებთან წადი. ისინი დაგიცავენ...

— დედა! საკუთარ სინდის-ნამუსზე უკეთ ვერავინ დაგიცავს. არც მტერი მეგულება ისეთი, მძინარეს ან შიშველს მესროლოს. მსცოვან კუჩხას საგვარეულოში გახასთანა უგვანი აღარავინაა. იგი თვით დამესხა თავს უიარალოს და სცადა ჩემთვის ყველაზე ძვირფასი — ნამუსი წაერთმია, მას უნდოდა გმირის სახელის მოპოვება, ჩემთვის კი თავლათის დასხმა და იმის დამტკიცება, რომ მე რაფიდას ღირსი არა ვარ...

სიტყვა არ დამემთავრებინა, კარზე დააკაკუნეს. ხალათი გადავიცივი და კარი გამოვადე... რამდენიმე წუთს უსიტყვოდ ვუყურებდით მე და ბაბუშა ერთმანეთს.

— შენი ნებაა, მესროლე! ოღონდ... ჯერ სიმართლე გაიგე.

— მე ყველაფერი ვიცი! — მითხრა ბაბუშამ. — შენ მოკალი ჩემი ძმა, მაგრამ სისხლს არ ვიღებ. ნამდვილი ვაჟკაცი ყოფილხარ. გახას სიცოცხლეს სიკვდილი სჯობდა. მისმა სიკვდილმა მთელი საგვარეულო გადაარჩინა სამუდამო სირცხვილს...

ამ სიტყვებზე ბაბუშამ თოფი მალლა შემართა და ჭერს შეახალა ტყვია...

გამარჯობა - ნახვამდის

ზ აფხულის პაპანაქება სიცხეში, როცა ქუჩებში საშინელი ხვატი დგას, უეცრად მეგობარი დაგადგება თავს, ლოყები ისე გასწითლებია, თითქოს ვინმემ ჭინჭრით დაუსუსხაო. სიცხისაგან სულს ძლივს ითქვამს, გადმოდგამს თუ არა ფეხს, სხაპასხუპით მოგაყრის:

— აი, თურმე რატომ არ ტოვებს აბრსკილი თავის გამოქვაბულს, სიგრილუა, არა? აბა, წავიდეთ.

— სად? — კითხულობ გაკვირვებულნი.

— დღეს კვირაა, ეგებ დაგავიწყდა კიდეც. წავიდეთ სადმე, სადაც ყინულივით ცივი წყარო მოწანწკარებს, და ხეთა ჩეროში სული მოვიბრუნოთ.

დგახარ და ორჭოფობ, აღარ იცი, წაპყვე თუ არა. მეგობარი კი მხარზე ხელს გიტყაპუნებს და გამხნეებს:

— რა ინდაურივით იფხორები, ჩქარა, აგრას დაურეკე. მარტო არც მე მოვდივარ...

— აბა ვინ მოგყავს? — ეკითხები დაინტერესებულად, ვითომ არ იცი? — ამბობენ მისი თვალები და მერე ვი-
 ლაც გოგოს სახელს გეუბნება, სულ ერთია, იქნება ეს სელ-
 მა, სელხა, სიმა, სირმა თუ სხვა...

და აი შენი მეგობარი იღებს ტელეფონის ყურმილს. იგი დარწმუნებულია, რომ საკმარისია გინმემ შენი სახე-
 ლით დაურეკოს აგრას და ის თავქუდმოგლეჯილი გამოიქ-
 ცევა დანიშნულ ადგილას. ჰოდა, აი უჭირავს შენს მეგო-
 ბარს ტელეფონის ყურმილი და გელოდება. შენ სიხარული
 გიპყრობს, იხსენებ ნომერს და აგრა წარმოგიდგება თვალ-
 წინ. სახე გეზადრება, ვესმის როგორ გიცემს გული, წუ-
 თიც და მისი ტელეფონის ნომერი დასცდება შენს ბაგეს.
 მერე? მერე კარგად იცი რა საუბარი გაიმართება შენსა და
 აგრას შორის:

„ისევ შენა ხარ? რამდენჯერ გითხარი, ნურავის დაარე-
 კინებ-მეთქი“. შენ გარინდული უსმენ, გინდა გაიგო რამ-
 დენად წრფელია მისი საყვედური. და ბოლოს ეუბნები:
 „ნუ მიბრაზდები, მე არ მითხოვია მისთვის დარეკვა, იჯდა
 თავისთვის და უცბად შენ დაგირეკა“. ამას რომ ამბობ,
 ძალიან სულელური სახის გამომეტყველება გაქვს, ენა გე-
 რევა. „ააჰ. ესე იგი თქვენ ისხედით და მასლაათობდით,
 შენ არც აცივე, არც აცხელე, ადექი და ჩემი ტელეფონის
 ნომერი მიეცი, არა?“ — უფრო გაცხარდა აგრა. „მე სუ-
 ლაც არ მიმიცია, როგორ არ გესმის, იჯდა თავისთვის, რა-
 ღაც ნომერს კრეფდა, და უცბად შენთან მოხვდა“. ჩმახავ
 სისულელეს, მაგრამ მაინც გიხარია, რომ თავი დაიძვრინე.
 ერთი სიტყვით, წყალწალღებულებით ხავსს ეჭიდები. ყოვე-
 ლივე ამას ხვდება აგრა, ხვდება, რა ნექტართაც ხარ ნაჩხ-

ვლეთი და... „რა გიყო, მესმის შენი, მაგრამ“... თანდათან ეცვლება ხმა და ბოლოს მკაცრად გეუბნება: „ეს ეგრესიული ველი და უკანასკნელი, მეტად აღარ დამირეკო“, — და ყურმილს კიდებს. შენ გაოგნებული რჩები დატუქსული ზავშვივით, არ იცი რა იღონო, ბოლოს ნერწყვს ყლაპავ და შუბლიდან სიმწრის ოფლს იწმენდ.

სანამ მთელი ეს სცენა წარმოიდგინე, მეგობარი გელოდება.

— შენ რა, ტელეფონის ნომერი დაგავიწყდა?

— იცი, სწორედ გუშინ გამოუცვალეს ნომერი, — იტყუები და თავად გვერა შენი ტყუილის. — ეჰ, კარგი იქნებოდა, მცოდნოდა!

მაგრამ მეგობარი რისი მეგობარია, იღებს ყურმილს, რომ 09-ს დაურეკოს.

— მოიცა, მოიცა, ეგ კი არა, მგონი სულ მოუხსნეს ტელეფონი!

— ეგრე ვეთქვა მერე, შე დალოცვილო!

ერთი წუთით შეგებას გრძნობ, მაგრამ ტყუილად, შენი მეგობარი არ ცხრება.

— წავიდეთ!

— სად?

— შინ გავუაროთ, ხომ არ შეგვეჭამენ მისი მშობლები. ჯერ გონსაც ვერ მოსულხარ და აი, უკვე მანქანაში ზიხარ. გზა მიხვეულ-მოხვეულია, აქეთ-იქით ენარცხები, მაგრამ ამას ყურადღებას ვინ აქცევს. თავში ათასი ფიქრი გიტრიალებს. აგერ ერთი თვეა, არ გინახავს. რამდენჯერ მდგარხარ საათობით ქუჩაში, მაგრამ ამაოდ. მოგიკრებიან მთელი ძალ-ღონე, მისულხარ მის კართან, წუთიც და ღი-

ლაკს თითს დააჭერ. ეს უბრალო ღილაკი როდია, მთელი შენი ბედნიერება მასზე კიდია. კარს აგრას დედა გიღებო, იგი მაღალი ქალია, ჭაღარა, თვალეები ეშმაკურად უციმციმებს. მან იცის რისთვის მიხვედი. ამიტომ არაფერს გეკითხება.

— შემოდი, ნან, გულა, — გეუბნება, თუმცა მისი ხმა სულ სხვას ამბობს: „აა, ისევ მოხვედი, არა?“

შენ წინასწარ გქონდა მოფიქრებული რა გეთქვა, თუ კარს აგრას დედა გაგიღებდა. ახლა კი ყველაფერი გავიწყდება.

— აგრა შინ არ არის, ნან. თუ რამე წიგნი გინდა, თვითონ ამოირჩიე. — მან კარგად იცის, რომ წიგნებს ვერ იტან, მაგრამ მოსვლის საბაზი ხომ უნდა გიპოვოს.

— დიახ, წიგნი მინდოდა, — ეჭიდები მის სიტყვებს და კარადასთან მიდიხარ. თითქოს გაფაციცებით ეძებ სასურველ წიგნს, თვალი კი მეორე ოთახისაკენ გიჭირავს, ეგებ აგრა გამოვიდესო. უცბად თვალი პიანინოსაკენ გაგირბის. იქ აგრას სურათი დევს. აგრა გიღიმის, თვალეებში კი ათასი ეშმაკი ერთად უხტის! „განა არ ვიცი, რა დღეში ხარ“, — გეუბნება იგი. შეპყურებ სურათს და ყველაფერი გავიწყდება. თავადაც იღიმები, მისკენ იწვდი ხელეებს და მოჯადოებულღვით მიდიხარ პიანინოსაკენ, იღებ სურათს. „ახლა ხან გადაიღო“, — სიჩუმეს არღვევს დედამისი. შენ ოფლში იწურები, თითქოს ცივი წყალი გადაგასხესო. ცივად ბრუნდები კარადისაკენ, თუმცა გირჩეენია, მიწა გაგისკდეს და თან ჩაგიტანოს. ფაციფუცში რალაც წიგნს ავლებ ხელს და გარბიხარ. კართან დედამისის ხმა გეწევა:

— შენ რა, პინდურ ენას სწავლობ. რად გინდა მგ ლექ-
სიკონი?

— ჰო, რასაკვირველია, რამდენი ხანია, არ იცოდით? —
სხაპასხუპით აყრი, თუმცა ამ ენის არსებობა არც გაგიგია.

გადის რამდენიმე დღე და ბედად ხვდები აგრას. იგო
ცდილობს გაგიღიმოს, მაგრამ თავს დამნაშავედ გრძნობს:
აღიარებს, რომ ამას წინათ შინ იყო და აიძულა დედა
ტყუილი ეთქვა, რისთვისაც მოხვდა კიდევ. ჰოდა, აი, რომ
გაუჯავრდნენ, შენა ხარ დამნაშავე, ბოლოს და ბოლოს
რამდენი რამე უნდა აიტანოს შენი გულისთვის.

სანამ ყოველივე ეს ცოცხლად წარმოიდგინე, მანქანა
უკვე მის სახლს მიუახლოვდა. შენს მეგობარს ლოყებზე
ცეცხლი უკიდია, თავადაც იწვი სიცხისაგან.

— ფუ. ღმერთმა დასწყევლოს, სულ არ გადამავიწყდა!

— რა გადაგავიწყდა?

წუთით შეყოვნდი, გინდა ტყუილს სიმართლის იერი მის-
ცე.

— როგორ დამავიწყდა. ამ დღით ხომ ის დედ-მამას
თან ერთად გაემგზავრა.

— სად! — აღშფოთდა შენი მეგობარი.

— სად და იქ, შორს...

— გარკვევით თქვი, სადაა ეს შორს?

შენ ცდილობ რამე ისეთი ადგილი მოიგონო, რომ მან-
ქანა ვერ წავიდეს.

— სადა და ამტკელში, მთლად მალაა მთებში, სახე-
დარიც ძლივს აღის.

— მერე ვერ თქვი აქამდე?

— რა ვიცი, მომაგონდა?

— უშენოდ წავიდა? — გაიფოფრა შენი მეგობარი,
— მშობლებმა აიძულეს, — ამბობ და გვერდზე იხედე-

ბი.

— თუ მოდიხარ, წამოდი, არა და მე წავალ. — ბრა-
ზობს შენი მეგობარი. მანქანიდან გადმოდიხარ და მეგო-
ბარს ხელს უქნევ. მაგრამ გაგცდება თუ არა ცოტას, ჩერ-
დება, უკან ბრუნდება და გეუბნება:

— მაპატიე, ასე უხეშად რომ მოგმართე. მოდი, იცი რა
გქნათ, — და ის არ მახსოვს სიმას, სირმას, სელმას თუ
სელხას ასახელებს—იმას ერთი ამხანაგი ჰყავს, კარგი გო-
გოა, ვეტყვი და წამოიყვანს. თანახმა ხარ?

შემცბარი კეფას იქექავ, არ იცი, რა უთხრა. რამეც რომ
მოიფიქრო, ტყუილი უკვე მოგბეზრდა. მეგობარი შემოგ-
ცქერის, შემდეგ ხელს იქნევს: „შენგან არაფერი გამოვაო“
და მიდის. შენ კი ფიქრები გკლავს: ნეტავ სადაა აგრა? და
მთელ ქალაქში დააბოტებ.

რა სჯობია ზამთარს, წვიმს, თოვს, ყინავს, ყველაფერი
ეს შენდა სასიკეთოდაა. მაშინ დარწმუნებული ხარ, რომ
აგრა შინაა, ქალაქგარეთ არ გასულა, თუმცა განა სულ
ერთი არ არის, შინ ზის თუ სხვაგანაა, თუ შენ ვერ ნახავ?
მაგრამ არა: როცა იცი, რომ შინაა, უფრო მშვიდად ხარ.
კიდევ რითაა კარგი ზამთარი? ზაფხულში შეიძლება გზა
გაიმრუდოს აგრამ: ან სანაპიროთი წავიდე სამსახურში,
ან ზედა ქუჩით. ზამთარში კი ერთი გზით დადის. ის კი
არა, ზამთარში ისიც იცი, სადაც შენ უცდი, იმ ადგილას
რომელ საათზე იქნება, დგახარ და ელოდები. ისეთ სახეს
იღებ, ვითომ მეგობარს უცდი. თუ წამოწვიმა, რომელიმე
აივანს შეაფარებ თავს, გვერდით აუცილებლად ვილაც ამო-

გიდგება. მოუსვენრობა გეტყობა, წამდაუწუმად
ცქერი, იმას კი ველარ გრძნობ, რომ თავი გაეცი.

— იგვიანებს? — გეკითხება ის ვილაც.

ნეტა რა ამის საქმეა!

— ვინ?

— ვინა და სატრფო.

— მე მეგობარს ვუცდი. მარწყვის საკრეფად გვინდა
წასვლა. — ის ხვდება, რა გუნებაზე ხარ და აღარაფერს
გეკითხება. შენ ხედავ, როგორ გადაჭრა აგრამ ქუჩა, წვი-
მამ რა ხანია გადაიღო, შენ კი მაინც იწევ საყელოს და მია-
ბოტებ. აი, შემოუარე ერთ ქუჩას, თავჩაქინდრული მიაბი-
ჯებ, თითქოს რამე სერიოზულზე ფიქრობ, და, უცბად, აგ-
რას პირისპირ რომ აღმოჩნდები, გაკვირვებულ სახეს იღებ:

— შენ აქ როგორ გაჩნდი? — ეკითხები.

— სამსახურში მივდივარ, — ელიმება აგრას.

ისეთ ხასიათზეა, გინდა თავი დაირწმუნო, რომ შენც
ნახვა გაუხარდა. ეს გამბედაობას გმატებს.

— გაგაცილებ, გინდა?

— არა, რა საჭიროა.

— სულ ერთია, მაინც იმ მხარეს მოვდივარ — ეუბნე-
ბი და გვერდით მიჰყვები. დაძაბული ხარ, გეშინია რამე
არ დააშავო.

— ახლა როგორა ხარ? — ისე ეკითხები, თითქოს წი-
ნათ ავად იყო.

— მე თავს კარგად ვგრძნობ, მაგრამ, მგონი, შენ ვერა
ხარ კარგად.

— აგრა, ხომ იცი, კუზიანს რაც გაასწორებს, — ეუბ-
ნები, თან ყელში რაღაც გეჩხირება, ცდილობ გაიღიმო. მას

არ მოსწონს შენი ნათქვამი. შენ ყოველ ღონეს ხმარობ სწავა
თემაზე გადაიტანო საუბარი. იცი მისი პასუხი:

— მე მესმის შენი, პატივს გცემ, როგორც მეგობარს,
მაგრამ... — ბაძავ აგრას ხმას.

— გეყოფა, არა გრცხვენია, რატომ ხუმრობ?

მთელი შენი თვალთმაქცობა სადღაც გაქრა. ერთმანე-
თის გვერდით მიდიხართ, გიხარია აგრა ხმას რომ არ იღ-
ებს. მოგბუზრდა ერთი და იგივე სიტყვები, რაღაც იმედი
იღვიძებს შენში. თვალეში შესცქერი მონუსხულივით, მა-
გრამ იგი უცხად ტრიალდება, შენ წინ დგება და ლაბადას
ისწორებს.

— აი, ასეთი რომ არ იყო, — ჩუმაღ ამბობს იგი.

— ჰოო, ლამაზი რომ ვიყო, ჭკვიანი...

— გაჩუმდი! კარგად იცი, არც უშნო ხარ და არც უჭ-
კუო. აი, ასე ძალიან რომ არ გიყვარდე... გამიგე, ქალებს
არ უყვართ, კაცები კუდში რომ დასდევენ. ასე რომ არ გი-
ყვარდე, იქნებ შემყვარებოდი კიდეც...

— ნუ, ნუ მეტყვი, ეს ხომ უკვე ვიცი. მართლა, კინაღამ
დამაფაწყდა... შორს მივდივარ, ბილეთი უკვე შევუკვეთე.

— გუდა, ეგებ ასე ჯობდეს კიდეც, რა ვქნა, ჩემი ბრა-
ლი არ არის.

— მე ხომ არაფერს გთხოვ. ვარ ჩემთვის, ვმუშაობ, აი
დღესაც შემთხვევით შევხვდით. ბილეთი კი უკვე შევუკვეთ-
ე. მომწერ წერილებს?

ერთ ტყუილს მეორე მოემატა.

— კი, მოგწერ.

უახლოვდებით მის სამსახურს. ის ტრიალდება, გილი-

მის, გაიმედებს და მიდის. შენ დიდხანს დგახარ, მისეულად
 ახალი აზრი გებადება: რა იქნება, მართლა რომ წახვიდე
 სადმე. დრო გაივლის. ეს კარგია შენთვისაც, მისთვისაც.
 საერთოდ, კი მთელი ეს სისულელე თავიდან უნდა ამოიგ-
 დო. უჰ, რა კარგი იქნება! ეს აზრი აღგაფრთოვანებს, მირ-
 ბიხარ პირდაპირ სადგურში, სალაროსთან, ყოფ შიგ თავს
 და ეკითხები:

— უკაცრავად, გაქვთ ბილეთი?

— სად მიემგზავრებით? — გეკითხება მოლარე, თან
 წაბლისფერ თმას ისწორებს.

— უჰ, სულ არ დამავიწყდა?

— დაგავიწყდა? — იცინის გოგონა.

— ჰოო, გამახსენდა, ირკუტსკში! უჰ, არა, არა, ვლადი-
 ვოსტოკში. ხომ გაგიგიათ ასეთი ქალაქი, — ცდილობ ხუმ-
 რობაში გაატარო დაბნეულობა.

— ყმაწვილო, გეყოფათ ლაქლაქი, უმჯობესია გარკვე-
 ვით მითხრათ, სად მიემგზავრებით, — ღიმილი გაუქრა
 მოლარეს.

მოლარეს რიგში მდგომნიც აჰყვნენ:

— ყმაწვილო, ცოტა სწრაფად.

— მომეცით მურმანსკის ბილეთი, — დაუფიქრებლად
 ამბობ შენ. ეს ალბათ იმიტომ, რომ ოდესღაც მურმანსკში
 შენი მეგობარი მუშაობდა, წერილებსაც სწერდი მას.

მოლარეს ჰგონია, რომ იხუმრე, მაინც ცდილობს გიშო-
 ვოს. სადღაც რეკავს, ეკითხება.

— სამწუხაროდ, არაა ბილეთი.

— გოგონა, ძალიან გთხოვთ, აუცილებლად უნდა წა-
 ვიდე. — ეხვეწები ყელგაწვდილი.

— ერთი-ორი დღის შემდეგ გამოიარეთ. ეგებ რამე გე
ღონო, — თანავიგრძნობს ის.

რას იზამ, შორღები სალაროს, დგახარ და არ იცი, რა
ქნა.

— ყმაწვილო, — თავს ყოფს სალაროდან მოლარე, —
მატარებელი საცაა გავა. მოელაპარაკე გამყოლს, ეგებ
წავიყვანოს.

— სწორია. გმადლობთ.

თითქოს ცა გაიხსნაო, მირბიხარ მატარებლისაკენ. შე-
მადგენლობის გასწვრივ გამყოლები დასეირნობენ. შენც
ყოველ მათგანს ათვალეირებ, ეძებ რომელს აქვს უფრო
კეთილი თვალები, ვის ენდო. და, აი, ერთი ამოირჩიე. უახ-
ლოვდები. არ იცი როგორ დაიწყო. ისეთი გაუბედურებუ-
ლი სახე გაქვს, არც კი სჯერა, რომ ბილეთი არ მოგცეს.

— ფული მაქვს, — ეუბნები შენ.

— შედი, — უხარია გამყოლს.

ტამბურში დგახარ, ბაქანს ათვალეირებ, ხალხი ჩოჩ-
ქოლობს. შენ დარწმუნებული ხარ, რომ აგრა მოვა, გაგა-
ცილებს, მაგრამ ამოდ. არავინ არ ჩანს. აუტანელი სურ-
ვილი გიპყრობს ერთხელ კიდევ შეავლო თვალი. მატარებე-
ლი იძვრის. წამსვლელ-დამრჩენნი ეხვევიან ერთმანეთს,
კოცნიან, ხელს უქნევენ, ტირიან. ყოველივე ეს გაბრაზებს,
მატარებელი კი მიდის და მიდის, შენ საფეხურზე დგახარ.
არავინაა... და ანაზღად ხტები...

— კარგად იყავი. ნახვამდის, — ემადლიერები გამ-
ყოლს. შენმა საქციელმა პირზე ღიმი მოგგვარა. თითქოს
უკეთესია, რომ დარჩი. გამყოლმა საფეთქელთან მიიტანა
თითი, სრულ ჭკუაზე ხარო? — გეკითხება.

უმიზნოდ დააბოტებ ქუჩებში. ყველაფერი მოგზაურად უცხად ახალი აზრი გებადება, რაღაც გიხარია, გინდა რომ ეს-ესაა დაბრუნდი შორეული მოგზაურობიდან, რომ უკვე დიდი ხანია არ გინახავს აგრა, რომ საჭიროა...

და აი ჯიხურში შედიხარ და კრეფ ნომერს. დიდხანს გერ იღებ ხმას, მერე მიკნავეებული ესალმები.

— გამარჯობა!

— ნახვამდის, — გასუსხობს და მილს გაბრაზებული დებს.

სხვა რა გზა გაქვს, თითქოს საკნის კარი გაგიღესო, ტოვებ ჯიხურს და მიდიხარ. „გამარჯობა — ნახვამდის“, იმეორებ ამ ორ სიტყვას, გინდა სხვა რამეზე იფიქრო, მაგრამ შენც არ მომიკვდე, „გამარჯობა — ნახვამდის“ — არ გცილდება ეს სიტყვები, აგეკვიატა და იმეორებ.

გადის კიდევ რამდენიმე დღე. შენ თითქოსდა შემთხვევით მისი ქუჩისაკენ მიდიხარ და ისევ შემთხვევით ხვდები მას.

— როგორა ხარ? — გეკითხება.

— კარგად! არა, ბრწყინვალედ! — პასუხობ.

დღე დღეს მიჰყვება, კვირა კვირას. ხან თოვს და ხან წვიმს, ხან მზე გამოანათებს და ვარსკვლავები აკიაფდება ცაზე. სადაცაა გაზაფხულდება. შენი ფიქრები კი თითქოს გაყინულანო, ისევ და ისევ აგრა გაბოდებს. იხსენებ იმ დღეს, როცა გითხრა წერილს მოგწერო. ეგებ ჯობდა, ა?

გაკონდება მეგობარი, მურმანსკიდან რომ გწერდა წერილს, თვალნათლივ ხედავ ქალაქს.

აი, ნაპირს ტრაულერი მოადგა, მეზღვაურები გემბანზე გამოსულან, ერთი სული აქვთ ხმელეთზე დადგან ფეხი.

— ნახევარი წელია მიწა არ გვინახავს.

— არც ქალისათვის მომიკრავს თვალი.

შენ შესცქერი მეზღვაურებს და გიხარია.

რა?

თავად არ იცი.

აი განცხადებაა გამოკრული. მეთევზეები სჭირდებათ შორეული ნაოსნობისათვის. რა ბედნიერებაა, ეგებ ჯობს წახვიდე?

დაუფიქრებლად კრეფ აგრას ნომერს, მერე სასწრაფოდ დებ ყურმილს. ახლა სადგურში რეკავ. ეკითხები არის თუ არა ბილეთი მურმანსკამდე.

იღებ ჩემოდანს, მიდიხარ გასასვლელისაკენ, ბრუნდები, ადვილი მისახვედრია, ისევ ახალი გადაწყვეტილება მიიღე: გინდა დაურეკო აგრას. ვითომც ჯერ არ დაგირეკავს. ისიც იცი, რა უნდა უთხრა: „ილიმები არა, აგრა, გიცინციმებს თვალები, დაე, ყოველთვის გიცინოდეს სახე-როგორ ხარ? მე კარგად ვარ, არ დაგავიწყდეს, ხომ შემპირდი მოგწერო“. ფიქრებში წასული უცბად კრეფ ნომერს.

— ა, ეს შენ ხარ, გუდა. აგრა შინ არ არის, ჯერ არ მოსულა სამსახურიდან, — გეუბნება დედამისი. შენ დებ ყურმილს, ისევ იღებ ჩემოდანს, საათს დაჰყურებ, გეშინია არ დაგავციანდეს მატარებელზე. ზუსტად ხუთი საათია. პო, ამ დროს ის სამსახურიდან ბრუნდება, იმ ქუჩას სჭრის. ძირს აგდებ ჩემოდანს და იმ ქუჩისაკენ გარბიხარ, გარბიხარ, რათა შემთხვევით შეხვდე და უთხრა.

— გამარჯობა.

და გიპასუხოს:

— ნახვამდის

კვირა დღე

 ინათ ჩემთვის არ არსებობდა კვირაზე უფრო საყვარელი დღე. ამ

დღეს ვცდილობდი, დავიწყებისათვის მიმეცა მთელი კვირის საზრუნავი და აურზაური. კვირას დილიდანვე ვხდებოდით აბრაგები. მოვიგდებდით მხრებზე ზურგჩანთებს და მივაშურებდით მთებს, მუხის ტყეებს. არ ვიცი რატომ, მაგრამ ძალიან გვიყვარდა მუხის ხეები, ისინი მალღები და ძლიერები იყვნენ. ჩვენ ძალიან გვიყვარდა ხეებზე ცოცვა. კენწეროზე მოვექცეოდით მაღალ მუხას, საიდანაც შორს. ქვევით მოჩანდა ქალაქი, რომელსაც გამოვექეცით. „აბა სცადე და მოგვიახლოვდი, ვერა ვერ მოგვწვდება შენი ხელები!“ — ვხუმრობდით და ვმხიარულობდით. მერე მე ვიწყებდი დათვივით ბურტყუნს, ის კი გარეული კატასავით კნაოდა. ბოლოს ეს „ცხოველები“ პოულობდნენ ერთმანეთს და ბედნიერები იყვნენ. მე ყოველთვის მიკვირდა, რატომ ვმალავდით ჩვენს სიყვარულს, რატომ გვინდოდა არა-

ვის შეემჩნია, თითქოს ვინმესთვის მოგვეპაროს. დამერთო რამდენ სიამოვნებასა და სიხარულს გვანიჭებდა ის წუთები. ბი. მაშინ კვირას ორ თანატოლ ნაწილად ვყოფდი: სამი დღე დავდიოდი გასულ კვირა დღეს განცდილი ბედნიერების შთაბეჭდილებებით, ხოლო მომდევნო სამი დღე საამური მოლოდინით, რომ ჩვენ ისევ შევხვდებოდით. მე მჯეროდა, რომ ისიც ჩემსავით მოუთმენლად ელოდა კვირა დღეს. რამდენადაც გვიყვარდა კვირა, იმდენად გვძულდა ქალაქი.

ახლა კი დავდივარ ქალაქის ქუჩებში და ვიგონებ ყოველ წვრილმანს. დღეს კვირაა, ამინდიც კარგია მთებში წასასვლელად... დილით დიდხანს ვიყავი ჩაკეტილი ჩემს ოთახში. მარტოდ დარჩენილს მეჩვენებოდა, თითქოს ოთახი თანდათან ვიწროვდებოდა. „ეს იმიტომ, რომ ოთახში ქალაქის ჰაერი შემოიჭრა“, — გავიფიქრე და დარაბები დავხურე. მოუსვენრობა დამეუფლა, ავიღე წიგნი, მინდოდა წამეკითხა, მაგრამ გული ვერ დავუდე. თვალეები უაზროდ დარბოდნენ სტრიქონებზე, ხელები გვერდებს მექანიკურად ფურცლავდნენ. ბოლოს გონებით აეროდრომზე აღმოვჩნდი. არ ვიცი საიდან მომივიდა აზრად, მაგრამ დარწმუნებული ვიყავი, რომ თვითმფრინავი, რომელსაც ფრთები მზის სხივებზე უბრწყინავდა და ბლაგვი „ცხვირი“ ერთთავად ძირს ჰქონდა დაშვებული, ისევ იქ იდგა. ფიქრებში წასულს ჩამეძინა. დამესიზმრა თითქოს თვითმფრინავის ილუმინატორის მრგვალ მინაში მოჩანდა მისი გაღიმებული ბაგეები, იგი ხელს მიქნევდა, თვალეებზე ცრემლები უბრწყინავდა. იქნებ ეს ჩემი ცრემლებია? მეც ხელს ვუქნევდი და ვეუბნებოდი: „სისულელეს ნუ სჩადი-

ხარ, დაბრუნდი, ნუ გაფრინდები-მეთქი.“ ისიც რაღაცა მეუბნებოდა, მაგრამ მისი ხმა ჩემამდე ვერ აღწევდა. მე მხოლოდ მის მიძვივით აკინძულ თეთრ კბილებს ვხედავდი. ვუყურებდი მინას და ვფიქრობდი: „იქ ჩიტი ჩაკეტეს. იგი ლამობს თავის დაღწევას, მაგრამ არ შეუძლია“.

შემდეგ კვირა დღეს ვიყიდე მისი საყვარელი ხილი და წავედი მთებში. დავდექი იმ ბექობზე, სადაც მას უყვარდა დგომა, გადავხედე ქალაქს. მერე მუხის ტოტებს ვეკიდებოდი და დათვივით ვბურტყუნებდი. უცებ ყელში რაღაცა შემომაწვა. მე დავიწყე მისი ლანძღვა. ამან ცოტათი დამამშვიდა. მთელი დღე უაზროდ დავხეტივალელებდი ტყეში. რატომღაც მგელივით ყმუილი მომინდა. მე უწინაც მქონია ასეთი სურვილი, მაგრამ ვერეოდი ცთუნებას. ამ საღამოს კი მეგონა, თუ არ ავყმუვლდებოდი, დავიხრჩობოდი. ავდექი და შინ გამოვიქეცი. იმ დღეს დავრწმუნდი, რომ მარტობაში მყოფი ადამიანი ვერ ამჩნევს ბუნების სიდიადეს. თუ მარტო ხარ, თურმე რად გინდა ეს ტოტებდადრეკილი ხეები, რომლებიც ცას ლამის მიწისთვის მიუკრავს.

კვირა დღეს კვირა დღე მიჰყვა, მე კი შემძულდა ტყე-ტყე სიარული.

დღესაც კვირა დღეა. მზე სხივებადაა ქცეული. თავაწეული დავდივარ ქალაქის ქუჩებში. ბოძზე რეპროდუქტორი ჰკიდია, ხანდახან მუსიკის საამო ხმებიც ისმის. არავინ უსმენს, მაგრამ ის მაინც განაგრძობს თავისას. ვუყურებ ტროტუარის გასწვრივ დარგულ ხეებს. ისინი რკინის ჯოხებით შემოურაგვავთ, თითქოს ეშინიათ ტყეში არ გავექცნენო. ადამიანთა ამ დაუსრულებელ ნაკადსა და ვიწ-

რო ქუჩებს გავუბოდი, მაგრამ, როცა მართო დავრჩი, სწორედ აქ დავუწყე ძებნა. თვალი გადავაღვე ხალხის ტალღას. თუ პირველად, სრულიად მოულოდნელად აქ შევხვდით, რატომ არ შეიძლება ახლაც აქ ვიპოვოთ ერთ-მანეთი? ამ აზრმა დამაფიწყა აეროდრომიც და თვითმფრინავიც. იმდენად ვიყავი დარწმუნებული აქ ვიპოვი-მეთქი, რომ მართლა დავუწყე ძებნა. ხალხის ამ ჯგუფთაში ძლივს მივძვრები. უკან ვიხედები, შეიძლება ჩამომრჩა და ვერ შევამჩნიე. შევცქერი ქალიშვილების სახეებს. ერთი ქალიშვილი თვალებით მივამგვანე, მეორე — მოკლედ შეკრებილი თმით. მერე მისი სიარული გამახსენდა. სიბნელეში, როცა სახეს ვერ ვხედავდი, სიარულით ვცნობდი. ახლაც თვალწინ მიდგას მისი კენარი ტანი, სიარულის დროს ოდნავ მოთამაშე მხრები. „ვთქვით, თვითმფრინავი არ აფრინდა, ვთქვით, კიბე ისევ მიდგმულია. ამით რამე შეიცვლება? დავშორდებით თუ არა ერთმანეთს, თუ კვლავ შევხვდით? რას უნდა ნიშნავდეს მისი სიტყვები: „შენ ერთ ადგილზე ცხოვრობ. მე დღეს მთებში დავცოცავ, ხვალ უდაბნოს ვეწვევი. ასეთია გეოლოგის ბედი. მე არ შემიძლია წმენდი ცხოვრება“. ეს არ გამკვირვებია. ვიცოდი, ადრე თუ გვიან მაინც შეტყობდა. ალბათ სწორედ ასეთი ხასიათის გამო მიყვარდა. მაგრამ არასოდეს დავფიქრებულვარ, რას მიქადდა ეს სიტყვები. კიდევ რომ დავფიქრებოდი, რა შემძლო შემეცვალა? განა ვინმეს, ოდესმე, ვინმე შეყვარებია ისე, რომ წინასწარ სცოდნოდა მისი ოცნებები და ფიქრები? ან რა სარგებლობას მოგიტანს იმის ცოდნა, რომ თქვენ განშორება გელით? სულ ერთია მაინც ვერ აიცოლებ განშორების სევდას.

იგი ახლა ზურგჩანთით მხრებზე მიაბიჯებს ყარა-ყუმის ქვიშიან უდაბნოში. როგორც თვითონ მატყობინებდა სულს, ნასკენელ წერილში, მასავით დაუდგრომელი ჭაბუკი... რა სულელი ვარ!

პირველად მისდამი სიძულვილმა შემიპყრო, მერე იმ უცნობი ჭაბუკისადმი სიძულვილმა დამარეტიანა, ყველა ტკივილის მიზეზად ის ჩავთვალე. საიდან მომდის ეს აზრები დღეს? ყველაფერში ალბათ კვირა დღეა დამნაშავე. გადავწყვიტე და თითქოს დავმშვიდდი კიდევ. ნეტავი მალე დაღამდებოდეს და გათენდებოდეს, რომ მივუჯდე ჩემს მაგიდას. მაგრამ სად არის ღამე? დილიდანვე იმისი ნატვრა, ნეტავი მალე დაღამდებოდესო, იმას ნიშნავს, ინატრო, ნეტავი სულ არ გათენდებოდესო.

არასოდეს არ მღალატობდა ინტუიცია. აი ახლაც ასე მგონია შევხვდები მას, აუცილებლად შევხვდები. ისევ ვაკვირდები გამვლელებს. ამოდ. მერე მანქანების ფანჯრებს არ ვაცილებ მზერას, რომ იცოდეთ, როგორი კეთილი თვალებით მიყურებენ მანქანებიდან ან როგორ თბილად მიღიმიან, თითქოს მე მელოდნენ. ზოგიერთები ხელსაც მიქნევენ... ამ ქვეყანაზე არიან ადამიანები, რომელთაც უნდათ გაღიმება, მაგრამ ეშინიათ, რომ გაუცუდებ ღიმილს და მიტომაც მალავენ, — უნებურად გავიფიქრე მე. აი ის გოგონა, ახლა რომ ჩამიქროლა გვერდით, რა გულთბილად მიღიმის, თითქოს მეუბნება, რომ ახალგაზრდაა და უხარია სიცოცხლე. მან ერთი შემომხედა, მე წუთით დავიბენი და ის უკვე თვალს მიეფარა. ასეა ალბათ ბედნიერებაც: გაგიღვებს წინ და, ვერც კი შეიტკბობ, ისე გაქრება.

ჩემ წინ ორი ქალიშვილი მიდიოდა. ერთი იყო სამხრეთ-აღმოსავლეთის, ოდნავ მსუქანი, მეორე — უფრო მაღალი და გამხდარი. მას ოდნავ დაქანებული მხრები ჰქონდა. ჩემი ყურადღება მისმა სიარულმა მიიპყრო. ლამაზ ფეხებს კი არ ვუყურებდი, არა, მხოლოდ — სიარულს. უცებ ჩემს გონებაში ამოტივტივდა აეროდრომი და თვითმფრინავი. იგი ისევ დამიდგა თვალწინ და ამჯერადაც ზურგჩანთით. რაღაც ისევ შემომაწვა ყელში. ჩემდა უნებურად სტვენა დავიწყე. ალბათ ძალიან ჩქარა მივდიოდი. ქალიშვილები ჩამომრჩნენ. მე დაველოდე და წინ გავატარე. დიდხანს მივდიოდით ასე, ხან მე გავუსწრებდი, ხან ისინი. როგორც კი მაღალ ქალიშვილს მივუახლოვდებოდი, ჩვენს შორის ხალხის ნაკადი ჩადგებოდა და გვაშორებდა. როცა ერთმანეთის გვერდით მოგვიხდებოდა სიარული, მე თავს ისე ვიჭერდი, გეგონებოდათ, დიდი ხნის ნაცნობები ვიყავით. ამაყად თავაწეული ისეთი სახით მივდიოდი, თითქოს ვამბობდი: „შემომხედეთ რა ბედნიერი ვარ და გშურდეთ ჩემი“. იყო წუთები, როცა გამოლაპარაკება მინდოდა, მაგრამ მაშინვე თვალწინ დამიდგებოდა ხოლმე ყარა-ყუმის ქვიშიანი უდაბნო, თითქოს იქ ოდესმე ვყოფილიყავი. აი ზღვასავით ლივლივებენ ქვიშის ტალღები. ქრის ქარი და აცხუნებს მზე. მზის სხივებზე ზღვასავით ზოგან ვერცხლისფრად, ზოგან ოქროსფრად ბრწყინავს ქვიშა. ზურგჩანთით მხრებზე მიაბიჯებს გოგონა ქვიშნარში. ქარი ძლიერდება: სადაცაა წააქცევს. ამ დროს ჭაბუკმა ხელი შეაშველა. მე რატომღაც არ გავბრაზებულვარ. თუ მე არა მყავს ადამიანი, რომელიც ქარისაგან დამიცავდა, დე, ჰყავ-

დეს მას. ისევ დავიწყე სტვენა და ვცდილობდი **თავიდან**
გამომებერტყა სულელური აზრები.

რატომ არ უნდა დაველაპარაკო იმას, ვინც გვერდით მომყვება? ბაგეებს კინაღამ მოსწყდა სიტყვები, მაგრამ თავი შევიკავე. თუ ახლა მას დაველაპარაკე, ხალხის ნაკადი გაგვთიშავს, — გავიფიქრე და უკან მივიხედე. გოგონები უკვე აღარ ჩანდნენ. მე დიდ ვიტრინასთან შევჩერდი და თოჯინების თვალიერება დავიწყე. მომეჩვენა თითქოს ისინი მუდარით მიყურებდნენ და მეუბნებოდნენ, წაგვიყვანე მალაზიიდანო. მართლაც, არ იქნებოდა ურიგო, მეყიდა ჩემთვის თოჯინა. დავსვამდი მაგიდაზე და დავემშვიდობებოდი სამსახურში წასვლისას, ხოლო შინ დაბრუნებულს ეს მაინც შემომეგებებოდა.

ამ დროს ქალიშვილებმა ჩამიარეს. უკან გავყევი. მიყვებოდი და მეშინოდა, რომ დავწეოდი. არა მაინც რატომ უნდა გამოველაპარაკო? ამ ბოლო ხანს საკმარისია ვინმეს დავუახლოვდე, რომ მაშინვე ვკარგავ. ისევ დამეუფლა სტვენის სურვილი. მივდივარ სტვენით და უპატრონო ძალღივით შევცქერი ვიტრინებს. თითქოს სარკეში ვხედავ ჩემს თავს. თვალები უაზრო და სევდიანი მაქვს, როგორც გული. ისევ შემჭამა დარღმა. თვალში მომხვდა ტროტუარზე მდგარი მაგიდა, რომელზედაც წიგნები ეწყო. მაგიდის მიღმა იდგა წაბლისფერთმიანი ქალიშვილი, მე ნაღვლიანად შევაფლე თვალი, თითქოს ვეუბნებოდი: „შენ ივაჭრე როგორც ვაჭრობდი, მე არაფერს დაგიშავებ, მაგრამ უნდა გელაპარაკო... გამიგე, ძალზე მენატრება ადამიანები“. აი ახლა, ავიღებ წიგნს და დაველაპარაკები. მე წიგნის ფურცვლა დავიწყე.

— მანეთი და ოცი კაპიკი ღირს. ჯაშუშების ცხოვრება, კარგი წიგნია, — მითხრა მან.

— თქვენ ამბობთ მანეთი და ოცი კაპიკით?

— დიახ!

— ჯაშუშებზე დაწერილი არაა?

— დიახ!

— მაშ, აქ სულ ჯაშუშები არიან?

— ახალგაზრდავ, მე თქვენთან სალაპარაკოდ არა მცალია. თუ საქმე არაფერი გაქვთ, შეგიძლიათ მიბრძანდეთ, გზა დიდია.

მაგიდას მოვშორდი, რამდენიმე ნაბიჯი გავიარე, მივბრუნდი და გამყიდველ ქალიშვილს შევხედე. „მაშ მანეთი და ოცი კაპიკი ღირს? ჯაშუშების შესახებაა?“ მე გზა განვაგრძე. სტვენა-სტვენით მივყვები ქუჩას. გამვლელები გაკვირვებით მიყურებენ.

როგორ თქვა გამყიდველმა? „თქვენთან სალაპარაკოდ არა მცალიაო?“ საოცრადაა მოწყობილი ეს ქვეყანა. ზოგს დრო არა აქვს ვინმეს დაელაპარაკოს. ზოგს კი ხმის გამცემი არაგინა ჰყავს. ყველაფერში მე ვარ დამნაშავე. ვერ შევძელი ხეირიანად გამოვლაპარაკებოდი. მანეთი და ოცი კაპიკი, ჯაშუშები... დასწყევლოს ეშმაკმა! მეტი ვერაფრის თქმა ვერ მოვახერხე. ეს სიტყვებიც მას ეკუთვნის. ვერ შევძელი დამემატებინა თუნდაც ერთი თბილი სიტყვა. შეიძლება დამავიწყდა კიდეც, როგორ უნდა ველაპარაკო ხალხს. რა სულელი ვარ! გოგონას ხომ არ უთქვამს, რომ არ სურს ლაპარაკი, უბრალოდ, დრო არ ჰქონდა. ადრე როგორ ვერ მივხვდი. უკან დავბრუნდი.

მაგიდასთან ახალგაზრდა ვაჟი შევამჩნიე. წიგნებს ზე-

დაც არ უყურებდა. ქალიშვილი რალაცას უამბობდა სი-
ცილ-კისკისით. ისევ წამომიარა სტვენის ყინმა. სი-
ცილ-კისკისით. ისევ წამომიარა სტვენის ყინმა.

ჩემ გვერდით მთელი სისწრაფით მიჰქრიან მანქანები.
უცბად ვილაცის ღიმილმა გაიელვა. ისევ დამიდგა თვალ-
წინ თვითმფრინავის ვერცხლისფრად მოელვარე ფრთები.
მას კიბე მოაშორეს.

ძლიერი ქარისაგან აღიმართა ქვიშის სვეტი. ქარი გუ-
ლისგამაწვრილებლად ზუზუნებს. ნელ-ნელა ყველაფერი
მშვიდდება. მე მეზმანება უკაცრიელი და უკიდევანო ქვი-
შის უდაბნო.

არა, აუცილებლად უნდა ვიყიდო თოჯინა.

ზ ლ ვ ა

მ ენდებოდა.
ზღვა ისე წყნარი იყო,
გეგონებოდა, ვინმეს

მკლავებზე გაუწვევინია და მის ტკბილ ნანავში მშვიდად თვლემსო. მქრქალ ზღვაზე განთიადი მოცურავდა. მალლა კი სასიძოვებივით წამოჭიმულიყვნენ მწვანე ნაბადმოსხმული მთები. ეჰ, ვინ იცის, რამდენი ღამე გაუთევიათ და რამდენ განთიადს შეგებებიან ერთად ეს მთები და ეს ზღვა?! ვინ იცის, რამდენი ღამე, მათ თვალწინ დაბერებული ღამე, გაუცილებიათ წუხანდელივით, მაგრამ შეხედავ და ეს მთებიცა და ეს ზღვაც ამ ახალშობილი განთიადივით ქორფა გეგონება.

ამ დილით ზღვის ნაპირას კაცის ჭაჭანება არ იყო, დღეს არც ერთ სულიერს თვალი არ შეეველო მისთვის.

უცებ ვილაცამ ისკუბა კენჭებზე. ჯიხვი იყო! შიშით მიმოიხედა ირგვლივ. მერე ზღვასთან მივიდა, მარილიანი წყალი მოსვა, ჩაიფრუტუნა, დრუნჩი ასწია, გრძელი კისე-

რი კიდევ უფრო წაიგრძელა და ზღვის სივრცეს მოაფლო. რაკი საშიში ვერაფერი შენიშნა, წყალში შევიდა და ზურგი ამომავალი მზის სხივებს მიუშვირა.

უცებ ჯიხვი შეკრთა. დამფრთხალმა მიმოიხედა. ნეტა რა მოხდა?! შორს სილუეტი გამოჩნდა. ნადირი თვალის დახამხამებაში მთებს მიეფარა. კაცმა თვალი შეასწრო, ჯიხვი რომ ზღვის წყალსა სვამდა.

მოხუც კაცს მხარზე ხაოიანი პირსახოცი გადაეგდო და ნელა მოაბიჯებდა ზღვის კენჭებზე, ოდნავ რომ ხრამუნებდნენ მის ფეხქვეშ. ჭალარა თმას დილის ნიავი უჩეჩავდა, სწორედ ამ ზღვასავით მშვიდი თვალები ჰქონდა. ჩასკვნილი, ჯმუხი მოხუცი იყო.

კაცი დაჯდა ნაპირთან და ალერსიანი თვალებით გახედა ზღვას. ჭაბუკობიდანვე რომ დაუშეგობრდა და ახლა უნდა განშორებოდა, თანაც, ვინ იცის, იქნებ სამუდამოდაც.

ჩაფიქრებულ კაცს არც კი შეუმჩნევია, როგორ აივსო ზღვის ნაპირი ხალხით. დიდ-პატარა ტანთ იხდიდა და წყალში შედიოდა. წყალს მანამდე თითქოს აკვანში ეძინა, ახლა კი გამოფხიზლებულმა მიატოვა თავისი სამყოფელი და მოწყდა ადგილიდან, პატარა ტალღები ნაპირზე აცოცდნენ. პაერი არ იძროდა. ნიავიც ისე ჩადგა, თხის წვერსაც ვერ ააცანცარებდა. ზღვა იმიტომ დელავდა, ადამიანები რომ ეხებოდნენ. ამბობენ, თუ ადამიანი ხელს არ ახლებს, ზღვა მუდამ მშვიდად იქნებაო. მაგრამ ერთი კენჭიც რომ ესროლოს კაცმა ან წყალში ფეხი შედგას — ზღვა მაშინვე აღელდება და ტალღებიც აზვირთდებიანო. არავინ იცის, მართალი უთქვამს თუ ტყუილი ამის მოქმელს, მაგრამ რო-

გორც ჩანს, ადამიანს, რომელმაც პირველად შეადარა ზღვა და სიცოცხლე ერთმანეთს, სჯეროდა თავისი ნათქვამისა.

მოხუცს შემურდა ზღვაში მობანავე ახალგაზრდებისა, წამოდგა და ტანთ გაიხადა. წყალში რომ შედგა ფეხი, მთიელთა ჩვეულებისამებრ, რაკი მათი ეს ჩვეულება ძალზე მოსწონდა, ხელები დაისველა და სველი ხელისგულები მუხლებზე და სახეზე მოისვა. მერე ზღვის ზედაპირს, ძველი ცხენოსანი ჯიშიან ცხენს რომ მოეაღერებდა ხოლმე, ისე გადაუსვა ხელი და ტალღებში გადაეშვა. ზურგზე გაწოლილი იწვა წყალში, ხელები თავქვეშ ამოედო და ზღვა თითქოს მკლავებით არწევდა. ეტყობოდა, გამოცდილი მოცურავე იყო. ნაპირისაკენ რომ გაიხედა, დაინახა, ახოვანი ჭაბუკი ზღვისაკენ მოეშურებოდა. ამ მხარბეჭიანმა ჭაბუკმა, წვრილი გამონაკვეთული წელი რომ ჰქონდა, ბევრჯერ მიიპყრო მოხუცის ყურადღება. ეს ჭაბუკი მუდამ ზღვის ნაპირთან მიდიოდა ხოლმე, იდგა ყელმოღერებული და თავის მეგობრებს გასცქეროდა. ის რომ ზღვაში შევიდოდა, ნაპირთან მობანავე ყმაწვილები და ქალიშვილები წიოკობით აწყდებოდნენ აქეთ-იქით: „ახლა კი, იცოცხლე, გვაყლაპინებს წყალს!“. ის კი გულკეთილად იღიმებოდა და მშვიდად შედიოდა ზღვაში. ახლაც ასე მოხდა. როგორც კი ჭაბუკი ზღვის ნაპირზე გამოჩნდა, მაშინვე მეგობრები შემოეხვივნენ და გაჩაღდა მასლაათი. ჭაბუკი იცინოდა და ქაფივით ქათქათა კბილები უბრწყინავდა, თან ზღვას გასცქეროდა. უცებ მარტოკა მოცურავე მოხუცი შენიშნა. მოხუცისა და ახალგაზრდის თვალები ერთმანეთს შეხვდა. მზერა შეაჩერეს, თითქოს რაღაც უნდა ეთქვათ ერთ-ერთისათვის. „მე მგონია, ჭაბუკო, შენ ჯერ მამაცი კაცი არ

შეგზვედრია“. — გაიფიქრა მოხუცმა. „ასე მოხუცი რომ არ იყო, ზღვაში შევეჯიბრებოდი ერთმანეთს“
რომ არ იყო, ზღვაში შევეჯიბრებოდი ერთმანეთს

ნაპირზე ტევა აღარ იყო. უზარმაზარი, გავარვარებული მზე სულ მალლა-მალლა იწევედა და მთებს უკან იტოვებდა. ჭაბუკმა მზის სხივებით გაიფიცხა მხარ-ბეჭი და მერე ზღვაში შევიდა. მოხუცი კი კვლავ თავქვემ ხელებამოდებული იწვა წყალში, მხოლოდ ფეხების ქნევით თანდათან შორდებოდა ნაპირს.

ჭაბუკმა კარვა მანძილზე რომ გასცურა ნაპირიდან, მეგობრებიც უკან მიჰყვნენ. ყმაწვილები ხან წყალს აშხეფებდნენ ერთმანეთს, ხან კი იხვივით ჩაყვინთულები მიცურავდნენ.

ნაპირზე მსხდომთაგან ზოგს უკვე ორჯერ-სამჯერ მოესწრო მზეზე გაფიცება და წყალში ამოვლება. ჭაბუკი კი თავის მეგობრებიანად გატაცებით მიცურავდა შუა ზღვისაკენ. ზღვა უკვე ოდნავ ღელავდა. ისე შორს გასცურეს ახალგაზრდებმა, ნაპირიდან მათი თავები მუჭისტოლადლა მოჩანდა. ნაპირზე დარჩენილი მეგობრები სულაც არ ღელავდნენ. თუმცა ამაზე კრინტიც არავის დაუძრავს, ვინ იცის, რამდენჯერ აკვიატებიან აზრი, ნეტა თუ გაასწრებს ვინმეო? თავს არ უტყდებოდნენ, მაგრამ, როცა ამ ჭაბუკთან ერთად მიცურავდნენ, ყოველი მათგანი გულში ოცნებობდა, ნეტა ერთხელ მაინც ვაჯობებდეთ და ქანცს გავუწყვეტდეთო. მაგრამ არაქათგამოცლილები მუდამ თავად ბრუნდებოდნენ. ჭაბუკი კი, ნაპირს რომ მოაღწევდა, უკანასკნელად ერთხელ კიდევ ჩაყვინთავდა ხოლმე, თითქოს ცურვით გული ვერ იჯერაო.

ზღვა მუდამ შორს იტყუებს კაცს. სულაც რომ არ გააზნ-
ძრიო ხელ-ფეხი და შენთვის იწვე ზღვის ზედაპირზე მანძილს
სიღრმისაკენ დაგიწყებს წათრევას. ცხოვრება კი სულ
სხვანაირადაა მოწყობილი. წუთით რომ მოსწყდე ცხოვ-
რებას, იმ წუთშივე გაგრიყავს, უფესვო ნერგივით არ გა-
გახარებს, თავაწყვეტილი ცხენივით მჭროლავი ცხოვრება
კი წინ გაჭენდება.

მზე ცაზე, იმ ცაზე, მხოლოდ მას რომ ეკუთვნის, სა-
შუადღეომდე ავიდა. პლაჟზე დილით მოსულები უკვე შინ
წავიდნენ სასადილოდ. რამდენიმე ახალგაზრდა, ნაპირზე
რომ დარჩენილიყო, შორს მოცურავე ამხანაგებს უყვირო-
და და უსტვენდა.

— გეყოფათ ამდენი ცურვა.

— დავბრუნდეთ. ძალიან შორს გავცურეთ, — ერთმა-
ნეთს გასძახოდნენ მოცურავენი.

— მერე ის? რატომ არ ბრუნდება უკან? — ანიშნებ-
დნენ ჭაბუკზე. ჭაბუკს კი თავქვეშ ამოედო ხელები და მათ-
გან მოშორებით მშვიდად მიცურავდა. ამხანაგებმა იცოდ-
ნენ მისი ხასიათი: თუკი დარწმუნდებოდა, რომ ყველა ნა-
პირზე დაბრუნდა და უკან აღარავინ მისდევდა ცურვით,
უმაღ იბრუნებდა პირს ნაპირისაკენ. ახლა დარწმუნებული
იყო, რომ მისთვის წინ არავის გაუსწრია. ჭაბუკმა შუბ-
ლიდან გადაიწია თმა, თავი წამოსწია და ის იყო ნაპირი-
საკენ უნდა შემოტრიალებულიყო, რომ უცებ დაინახა: მის
წინ მასავით მშვიდად, თავქვეშ ხელებამოდებული მიცუ-
რავდა მოხუცი. ჭაბუკმა თვალებს არ დაუჯერა და ხელით
მოიფშვნითა, მერე ისევ გაიხედა მოხუცისაკენ. მოხუცისა
და ახალგაზრდის თვალები ერთმანეთს შეხვდა. „ძალიან

შორს გაგიცურავს. ცოტას მოვიცდი და, თუ ძალამ გიმტყუ-
ნა, მოგეშველები“, — გაიფიქრა ჭაბუკმა. „აი, თქვენი
კებო! მეშინოდა, ხიფათს არ გადაყროდით და შორიდან
სულ თვალს გადევნებდით“, — ამბობდა მოხუცის გამო-
ხედვა. მაგრამ ამას თვალეები ამბობდნენ, მოხუცის სულში
კი სულ სხვა რამ ხდებოდა. ეს აზრი ჯერ კიდევ ნაპირზე
აეკვიატა მოხუცსაც და ახალგაზრდასაც, მაგრამ ამაში
თვალეებითაც არ გამოუტყდებოდნენ ერთმანეთს. ერთი
იმიტომ, რომ მოხუცი იყო, მეორე კი იმიტომ, რომ ახალ-
გაზრდა იყო.

რაც არ უნდა თქვას კაცმა, ზღვა მაინც ზღვაა! ჭაბუკმა
რამდენჯერმე მოიქნია ყარყატის ფრთებივით გრძელი
მკლავები და მხარი გაუსწორა მოხუცს, მაგრამ თითქოს
ორივეს მოერიდა თვალეებში შეეხედათ ერთურთისათვის,
ორთავემ ცის სხვადასხვა კიდეს გააყოლა თვალი. მზე გა-
დახრილიყო და ისე ძალიან აღარ აცხუნებდა. მოხუცმა
და ახალგაზრდამ ცოტა ხანს იცურეს გვერდი-გვერდ და
მერე მცირე მანძილით დაშორდნენ. ზღვა უფრო და უფრო
იტყუებდა მათ. მოხუცმა ჰორიზონტს გახედა... მწყემსის
ქუდივით პატარა საწვიმარი შავი ღრუბელი ამოსრიალდა
ზღვიდან და ცაზე გაცურდა. ჭაბუკი მთებს გასცქეროდა.
თეთრყაბალახწაკრულ მთებს შორის თეთრი ღრუბელი
დარიალებდა, თითქოს არ იცოდა, სად შეეფარებინა თავი.
ქარმა დასავლეთიდან ღრუბელი მორეკა და მზეს ჩამოა-
ფარა. ზღვაზე ცივმა ქარმა დაუბერა. ჭაბუკს არც შეუმჩ-
ნევია, მზე რომ ღრუბელმა დაფარა, თვალდახუჭული იწვა
წყალში და ფიქრობდა ნაპირზე დაბრუნებულ მეგობრებ-
ზე, არც იმის ფიქრი შორდებოდა, რომ ისა და მოხუცი

ძალიან დაშორდნენ ნაპირს: „შორს გაცურვა ადვილია, უკან დაბრუნება თქვი თორემ“... ისიც კი მოეჩვენა, თქვის კუნთები მოუდუნდა. ვაითუ ძალამ უმტყუნოს... დროა უკან... არა! „რატომ მაინცდამაინც მე უნდა დავბრუნდე პირველად? ხომ დამცინებენ“... უცებ ტალღა მოხვდა სახეში და ფიქრები გაუფანტა. ჭაბუკმა ერთი კიდეც გაიქნია ხელები და მოხუცს გახედა. უკვე დაღლილობას გრძნობდა. ნოხუცი კი, თითქოს ეს-ეს არის შევიდა წყალში, სავსებით მშვიდად მიცურავდა. ჭაბუკი თვალს არ აშორებდა და თან ყოყმანობდა: „განვაგრძო გზა თუ... დავბრუნდე ნაპირზე? არა!“ მერე, ხელები რომ შეესვენებინა, ზურგზე გაწვა, ფეხები აამოძრავა და მოხუცს დაედევნა. მოხუცი თვალს არ აცილებდა შავ ღრუბელს. შავი ღრუბელი ახლა მარტო მზეს კი არა, თეთრ ღრუბლებსაც გადაფარებოდა. თეთრი და შავი ღრუბელი ხან შეერთდებოდნენ, ხან გაიყრებოდნენ. „ღმერთო ჩემო, ნუთუ ამოდენა ცას ვერ გაიყოფენ?“ — გაიფიქრა მოხუცმა. ღრუბლები ერთმანეთს მისდევდნენ ამ უკიდევანო ცაზე, ასე მივიდნენ მთებამდე და მერე მიეფარნენ კიდეც თვალს. მოხუცს მოაგონდა ჯიხვი, ამ დილით რომ თვალი მოჰკრა. ისიც ხომ მთებს მიეფარა. „ჯიხვი ერთხელ, მხოლოდ ერთხელ ჩადის წყალში და, თუ ვინმემ არ დააფრთხო, ვერ გაძლება წყლით. რაც უფრო მეტს დალევს, უფრო მოსწყურდება და მანამდე ვერ მოიკლავს წყურვილს, სანამ არ მოკვდება“, — მოაგონდა მოხუცს ვილაცის ნათქვამი. ამ მოგონებას მეორე მოგონებაც მოჰყვა, სწორედ ისევე, როგორც ტალღა მისდევს ხოლმე ტალღას. მოაგონდა თავისი ახალგაზრდობა... მეგობარი მეზღვაურები... გემი... ერთ მშვენიერ დღეს, ნია-

ვიც რომ არ არხევდა ჰაერს, ყირიმის რომელიღაც ნაესად-
გურიდან მათი გემი ზღვაში გავიდა. გეზი საბერძნეთისა
კენ აიღეს. უკვე ორი დღე და ღამე იყო, მიცურავდნენ. მთი-
ელი მეგობარი უყვებოდა, ზღვაში დაღუპვისაგან ადამიან-
ნებს კი არა, ცხოველებსაც ვიხსნით ხოლმეო. მესამე ღამეს
ქარიშხალი ამოვარდა. ტალღები ტკივილებისაგან გამწა-
რებული დაჭრილი დათვივით ღრიალით ეხეთქებოდნენ
გემბანს და გემს ნაფოტივით ისროდნენ აქეთ-იქით. მამაკა-
ცები განთიადამდე ებრძოდნენ სტიქიას. მოხუცი და ახალ-
გაზრდა ერთმანეთს ამოუდგნენ მხარში და გაიმარჯვეს. ამ
ბრძოლაში ზღვა დამარცხდა და თითქოს დამარცხებამ და-
ანშვიდა კიდევც.

გამოქანებული ტალღა სახეში მოხვდა მოხუცს და ფი-
ქრებიდან გამოარკვია. დამძიმებული ხელები მოიქნია და
გაცურდა. „ნეტა რამ მომაგონა ახლა ეს ამბავი? ნუთუ
თავს ვიმხნევებ?“ მოხუცმა თავი ასწია და თვალთ ჭაბუ-
კი მონახა. „უნდა გამოვეხმაურო“... მერე ნაპირისაკენ გა-
იხედა, მთების მეტი ვერა დაინახა რა. „ნეტა ამ ღლაპს
რალად აყყვი?“ კვლავ გაიხედა ჭაბუკისაკენ. მათი თვა-
ლები ისევ შეხვდა ერთმანეთს. „ნეტა რად აყყვი ამ მო-
ხუცს?“ — გაიფიქრა ჭაბუკმა. მაგრამ თქმით კვლავ არა
უთქვამთ რა ერთმანეთისათვის. „არა, — ეუბნებოდა თავის
თავს მოხუცი. — მოყვება მერე ტრაბახს, ასეთი და ასეთი
მხარ-ბეჭის პატრონი ვარო... მე ვუჩვენებ მაგას მოხუცი
მეზღვაურის ძალას! ნეტა რომელი საათია? მატარებელზე
არ დამაგვიანდეს. დღეს რომ არ გავემგზავრო შინ, ჩვე-
ნებს შეეშინდებათ, დეპეშა ხომ გავაგზავნე უკვე“. თვალ-
წინ წარმოუდგა ნევის ნაპირას მდგარი თავისი სახლი, ვა-

ქიშვილი, რძალი, პატარა შვილიშვილი. აი გადმოდის თვე-
თონ მატარებლიდან, ხელში ყვავილების თაიგული
რავს. „ეს ყვავილები აფხაზეთიდან ჩამოგიტანე“, — ეუბ-
ნება რძალს და თაიგულს აძლევს. პატარა შვილიშვილი
დედას აღარ უდგება ხელში, „ბაბუ, ბაბუო!“ — ეკვრის ბა-
ბუას. ბაბუაც გულში იკრავს ბავშვს. უზარმაზარმა ტალ-
ღამ თავზე გადაუარა მოხუცს. ხელ-ფეხი მოუდუნდა.

ჭაბუკიც მოგონებებში იყო ჩაფლული. სწორედ წუხელ,
შეყვარებულს უთხრა:

— ხომ იცი, მე...

— იყურე, ნუ იტყვი! სიტყვები არაა საჭირო...

ტალღამ სახეზე გადაუარა, ძლივს მოითქვა სული. თვა-
ლებიდან წყლის წვეთები ცრემლებივით მოიწმინდა და
მოხუცს გახედა. მოხუცი ხან სანაპიროს მისჩერებოდა და
ხან შუა ზღვას. ტალღები თითქოს გაგულისებულყვნენ,
ყალყზე დგებოდნენ და თითქოს მოხუცისა და ჭაბუკის ძა-
ლას ცდიანო, ერთმანეთს რომ მიაწყდებოდნენ, მერე კვლავ
მათ ეხლებოდნენ.

ზღვა შეურაცხყოფილი, გაცეცხლებული მამაკაცივით
ღელავდა.

მოხუცმა უკანასკნელი ღონე მოიკრიბა, თავი წამოსწია
და თვალებით მოძებნა ჭაბუკი. უნდოდა დაეყვირა მისთვის
სადა ხარო? — მაგრამ ტალღამ გადაუარა და ხმა ჩაუწყ-
ვიტა. სული რომ მოითქვა, კვლავ წამოსწია თავი, რაც
წეიძლო გააღო პირი, უნდოდა დაეძახა: „კარგი, რაკი ასეა,
შენ მაინც...“ მაგრამ გვიანდა იყო. მოხუცს ტალღები სა-
თამაშოსავით ახტუნებდნენ თავიანთ ნებაზე. ზღვა თით-
ქოს სულის სიღრმემდე შეურაცხყო ვინმემო, დუღდა და

გადმოდიოდა. „წიუ-წიუ“, — დასწიოდა ზღვას ^{ფოლია.}

მოხუცს ნაპირისაკენ ებრუნებინა პირი და ^{მრტყრტყ} და. ხელ-ფეხში მთლად ელევოდა ძალა. თურმე ახალგაზრ-
დობას თან წაეღო მისი ღონე. თოლიაზე იტყვიან ხოლმე,
მომაკვდავი მეზღვაურის სულიაო. უკან მობრუნებულმა
თოლიამ მოხუცს თვალი ველარ მოჰკრა.

ჭაბუკს თვალთ უბნელდებოდა, უკანასკნელ ღონეს იკ-
რებდა, ტალღებს ებრძოდა და ნაპირისაკენ მიცურავდა.
იმედი ჰქონდა, კიდევ შემრჩენია იმდენი ძალ-ღონე, რო-
გორმე მივალწიო ნაპირამდეო...

ქარი ღმუოდა და იგრიხებოდა, ტალღებს ერთმანეთს
ახეთქებდა და ამხვრევდა. ზღვას ქათქათა კბილები დაე-
კრიჭა და ხვნიშოდა. თეთრი თოლია წივილით დასტრია-
ლებდა თავს.

ს ა რ ჩ ე ვ ი

თოულანი	
თარგმნა ნ. გოგოძემ	5
სიცოცხლეზე ძვირფასი	
თარგმნა ბ. ასათიანმა	22
გამარჯობა-ნახვამდის	
თარგმნა ლ. გეგელიამ	32
კვირა დღე	
თარგმნა კ. რუსიამ	44
ზღვა	
თარგმნა ნ. ლორთქიფანიძემ	58

საქართველოს
აკადემიის გამომცემლობა

Ахуба Джума Виссарионович

Туган

(На грузинском языке)

Детюниздат Грузинской ССР

«Накадули»

Тбилиси, 1968

რედაქტორი ჯ. ბაჭელიძე
მხატვრები: თ. ჯიშკარიანი, დ. დუნდუა
მხატვ. რედაქტორი შ. დოლიძე
ტექნიკური ლ. ქვარცხავა
კორექტორი ი. უშვერიძე

ხელმოწერილია დასაბეჭდად 28/V-68 წ.
ქალაქის ზომა 70×108¹/₃₂
ნაბეჭდი თაბახი 2
სააღრიცხვო-საგამომცემლო თაბახი 2,42
უე 00280, ტირაჟი 5.000 შექვ. 1929
ფასი 18 კაბ.

გამომც. „ნაკადული“, მარჯანიშვილის ქ., 5
Изд. «Накадули», ул. Марджанишвили № 5

საქართველოს სსრ მინისტრთა საბჭოს ბეჭ-
დვითი სიტყვის სახელმწიფო კომიტეტის მთა-
ვარბოლიგრაფმრეწველობის სტამბა № 2,
Типография № 2, «Накадули», Главполи-
графпрома Государственного Комитета Со-
вета Министров Грузинской ССР по печат-
ти, Тбилиси, ул. Пурцеладзе № 5

ქართული
საქმიანობა

